

I medhold av landssvikanordningens § 25 vil det bli nedlagt påstand om erstatning begrenset opad til kr. 10.000.- med 4 % renter p.a. av erstatningsbeløpet fra domsavsigelsen.

Som forsvarer for tiltalte er beskikket
herr o.r.sakfører Einar Fuglesang, Drammen.

Buskorud Statsadvokatembede
for Landssviksaker

den 3. august 1946.

T. Larssen. (sign.)
Hjelpstatsadvokat.

S a k

mot Tore Bergstøl i Numsdal herredsrett 10/4 1947.

Rettens Formann: Dommerfullmektig Per Madsø.
Domsmenn: Fru Judith Mathiesen og skogsarb. Sebjörn Aarvelta.
Aktor: O.r.sakfører Einar Schöne, Kongsberg.
Forsvarer: O.r.sakfører Einar Fuglesang, Drammen.

Navn: Tore Bergstøl.
Født: 14/12 1884.
Fart: Bernt Tobias Bergstøl, småbruker og landhandler.
Mor: Sigrid Bergstøl.
Hustru: Guri Bergstøl.
Barn: 7, den yngste 14 år. 4 av barna er under 21 år.
Tidligere ustraffet.

Adm: Erkjenner De Dem skyldig helt eller delvis i tiltalen?

Bergstøl: Hvis det er spørsmål om jeg har vært medlem, så erkjenner jeg det, men er det spørsmål om jeg erkjenner mig straffskyldig, må jeg svare nei.

Aktor:

Ærede rett!

Vi har hørt av tiltalebeslutningen hvad denne sak gjelder. Tiltalebeslutningen bygger i alt vesentlig på tiltaltes egen forklaring for politiet i sin tid, så forsåvidt er det ikke stort å si i tillegg til det som tiltalebeslutningen selv gir uttrykk for. Medlemskapet er jo greit, og likeledes dette at han har betalt kontingent og deltatt i lagstabsmøter.

De 2 propaganda-artiklene kan jeg kanskje få lov til å dokumentere. Den første skrev tiltalte i februar 1943, inntatt i Lågondalsposten fredag 12/2 1943:

"Er vårt samfundsparti N.S. et veikt parti.

Me høirer av og til at N.S. er eit veikt parti, som ikkje har med seg meir enn ein ör liten del av folket. Når ein skal tella opp berre dei aktive partimedlemmane og sjå på dette tallet som ein prosent av heile folketallet, so vert ikkje prosenten so stor. Men det går ikkje godt an å rekna slik. Skal ein rekna med prosent av aktive interesserte politikarar, då vert ikkje prosenten so liten. Eg har sjølv vore medlem av ein politisk samskipnad etter det gamle systemet. Det meste me kunde samla til vanleg partimøte var 4 mann, og eg har grunn til å tru at det var noke liknande med dei andre partiq. Slik var tilhøve når det gjaldt aktive politikarar etter det gamle systemet, so eg trur ikkje det lønar seg å rekna med prosent med det gjeld agitasjon mot N.S.

Me er klår over at me ikkje er talsmessig so sterke som me kunne ynskje å vera, men me er og klår over at me har mange, mange fleir "medlemmer" enn tallet på medlemsbøker syner. Disse "idemedlemmane" ville me gjerne skulle gå inn i rekkene som aktive medlemmar, og dei har igrunnen ikkje so lite ansvar på seg. Skulle det syna seg at landet vårt kom i store vanskar av de det förande parti var for veikt, så er det ingen som måtte koma til å kjenne ansvaret tungre enn dei som stod idemessig på partiets side og ikkje hadde gjort for å kjempa fram ideen til siger. Me er no midt oppe i eit vervingsarbeide, og det var å ynskje at dei mange, mange "idemedlemmar" no ville gjera sin plikt overfor sin eigen overtiding, og gå inn i rekkene. No har eg vore medlem av N.S. i over to år, men eg har ikkje lede noke overlast på nokon måte. Nokre anonyme trugsmål har det nok vore, men dei har ikkje på nokon måte skremd meg eller gjort meg urolig. Heilt saklege og vektege grunnar mot N.S. har eg aldri høyrd. Dei aller fleste må segja seg einige langt på veg, og spør ein uavkorta om dei vil ha att det gamle styret, so har eg ikkje treft nokon som ynskjer det.

No er det sjölsagt mange som finn ymse som dei ikkje likar innanfor den samfundsordning me no har. Den

sikraste vegen me har for å retta på dette er å gå inn i aktivt arbeid for å få burt dei feil ein finn. Det er ikkje so at me innan N.S. skal støypast i same form og ha same meiningane. Me kan koma med framlegg. Berre meld deg inn i rekke so skal du få sjå. Å stå utafor og berre drive negativ kritikk fører aldri fram når det gjeld å løisa store oppgaver.

Ei av dei skyldingane eg tok meg mest nær av, er den at me er unasjonale, me vil med full medvite føre landet inn under framandt styre, vert det sagt. Eg har aldri råke meir nasjonale, verkleg nasjonale nordmenn enn innanfor N.S. Og det er tusen på tusen av våre medlemmar som set livet inn for vår nasjonale sak og for landets og folkets frihet og sjølstende. Den europeiske sameiningstanken bryt ikkje med våre nasjonale interesser.

Som alle veit har me vore oppe i krigshendingar og tapt, på same måte som to mann i strid, den eine er slegen overende og den andre ligg over. Men trur nokon at han som ligg under vil få det betre ved å spytta den andre i ansiktet. Er det ikkje klokast i eit slikt høve å vedgå at ein har tapt og prøva å koma til forståelse med han som har vunne, so ein kan sleppa på foto att. Det hender ikkje so sjelden at to som har vore i strid med kvarandre kan bli gode vener etter dragamålet og arbeide godt saman til gagn for bae parter. Det er det eg har von om her og. Samarbeid er betre enn fiendskap. Skyndsæmd er betre enn hat. Samarbeid og Skyndsæmd kan føra til store mål og løisa ut dei gode krefter i eit menneske, men hatet drep alt godt og edelt i menneskesjela. "Den som hater bror sin er ein drapsmann", heiter det. Sjølv om han ikkje drep andre so drep han seg sjølv, det bestå hos seg sjølv.

Godt folk, lat oss gå saman om å løysa ut det beste i den norske folkesjela og halde dei negative og nedbrytande krefter borte til bate for den einskilde og for den norske folkeetta.

Tore Bergstøl."

Så har vi den artikkelen tiltalte skrev i januar 1944, og som gjennom Norsk Artikkeltjeneste gikk ut til pressen, bl.a. til Lågendalsposten, hvor artikkelen blev inntatt fredag 28/1 1944: under overskriften: "Hvorfor jeg er medlem av N.S."

"I dei siste 30 år har eg som lærar i soge ved ein ungdomsskule lese ikkje so lite heimsoge. Og eg vart snart klår over at det er med styreformene som med alt anna som kjem inn under utviklingens og livets lov. Dei har sin fødsel, barndom, manndom, alderdom og død. Den styreforma me hadde, vart eg meir og meir klår over hadde nådd sin alderdom og måtte snart døy. Den hadde hatt si ungdoms og manndoms tid og utretta store ting for det norske folket, men når alderdomen kjem, veiknar kreftene. Minste løsninga eg kunne sjå, var å gå over til fører- og ansvarsprinsippet, og då eg vart kjend med at Nasjonal Samling representerte dette prinsippet, tok eg konsekvensen av det og melde meg inn i partiet.

Tore bergstøl."

Tiltalens post b., at han har fungert en tid som personalleder og tatt imot opnevningen til opplæringsleder, bygger på tiltaltes egen forklaring. Det samme gjelder at han har stått som støttende medlem av Germanske SS Norge. Vi har også et rulleblad for tiltalte, et rulleblad som har vært opbevart i N.S.' arkiv. Utnevnelsen til personalleder og til opplæringsleder er ikke tilfestet.

Post III i tiltalen omhandler bevilgninger til henholdsvis Den norske Legion på kr. 250.- i 1941 og kr. 1.000.- til Frontkjemperkontoret i 1943, og dessuten at tiltalte den 9. april 1943 - altså på 3-årsdagen for overfallet - ydet kr. 50.- av egne midler til Frontkjemperkontoret. Disse 2 ulovlige kommunebevilgninger kan jeg også dokumentere ved utskrift av møteboka for herredstinget i Nore. Der viser sak nr. 149 i møte 26/10-43:

"Det vart vedteke å løyva kr. 1.000.- til Frontkjemperkontoret."

Ennvidere står det under pkt. 4:

"Av ordførersens vedtakabok fremgår at det er bevilget den 29/8-41 kr. 500.- til Den Norske Legion og Finlands Røde Kors, med en halvpart på hver."

Tilslutt er det da tiltaltes egen tilskudd på kr. 50.- til Frontkjemperkontoret, ydet 9. april 1943.

Dette var i all korthet tiltalpostene. Her vil jeg bare bemerke forsåvidt angår bevilgningene at tiltalte av egne midler har betalt beløpene tilbake til Nore kommune.

Tilslutt i tiltalen står det at det vil bli nedlagt påstand om erstatning begrenset til maksimum kr. 10.000.-. Her vil jo tiltaltes formuesforhold få betydning. Disse kan vel sies å være noe uklare. Det vesentlige blir jo å få en forsvarlig verdiansettelse på tiltaltes eiendom Straumen og i tillegg hertil vanlig besetning, redskap, innbo og løsøre, muligens kontrabok.

Stort mer tror jeg ikke det skulde være nødvendig å si i første omgang. Det vil bli påstått frihetsstraff, rettighetstap og økonomisk ansvar.

Bergstøl: Kan jeg få si noen ord angående lærerstillingen? Det er litt uklart om jeg sitter med stillingen eller ikke, for den er avvertert ledig og tilsatt igjen, og jeg fikk fra pensjonskassen melding om at jeg var bevilget invalidepensjon på grunn av min sykdom.

Adm: Sitter De i fellesbo med Deres kone?

Bergstøl: Ja.

Adm: Hun var ikke medlem av N.S.?

Bergstøl: nei, og ingen av barna. Hun har bragt inn ved arv og ved det hun hadde tjent ca. Kr. 7.000.-.

Adm: Det er De som har bragt inn eiendommen?

Bergstøl: Ja, den har jeg kjøpt.

Forsv: Hvor meget betalte De kontant?

Bergstøl: Ingenting.

Forsv: Så har De og kone og barna i fellesskap greid å drive gården så De har betalt av en del?

Bergstøl: Ja.

Forsav: Årede rett!

Jeg skal først ta for mig den objektive side ved saken.

Det er riktig at tiltalte 17/11 1940 meldte sig inn i N.S. og har oprettholdt dette medlemskap. At han har deltatt i lagstabsmøter er også riktig, men da vil jeg be retten merke sig at det i disse lagstabsmøter stadig har vært dissens mellom tiltalte og ytterliggående N.S.-medlemmer. Jeg minner om det uttrykk som vitterlig var blitt brukt om tiltalte, at han var "jössingenes lakei".

Han har skrevet disse 2 artikler som er blitt lest. Noe særlig propagandemessig synes jeg ikke akkurat disse artiklene er skrevet, de er også fra den side sett rolige og behersket, og en skal merke sig at tiltalte har skrevet etter sterk opfordring og press. Utover dette har han ikke på noe sett og vis drevet propaganda. Han har ikke opfordret til å gå inn i N.S. Selv overfor de som søkte og fikk stilling - jeg minner da om uttalelsen fra ligningssekretæren - har tiltalte presisert at han ikke vilde kreve og at han heller ikke trodde andre vilde kreve at vedkommende gikk inn i N.S.

Med hensyn til pkt. b., at han har fungert som personalleder, så er det såvidt jeg forstår på det rene at det ikke foreligger noen formell opnevning om det. Han har fått muntlig anmodning. Han har faktisk fungert, idet han et par ganger har fylt ut noen skjemaer, skjemaer som ikke på noen måte har støttet fienden, snarere kanskje tvertimot, da jo tiltalte har presisert i disse skjemaene at vedkommende var nøytral. - Han er utnevnt til opplæringsleder, men jeg kan ikke forstå at det skal være en handling som tiltalte skal gjøres ansvarlig for. Man må jo være klar over at det er ikke han som har utnevnt sig selv, og det er nu vel kun sine egne handlinger man skal kunne gjøres rettelig ansvarlig for. Han har også fått muntlig beskjed om dette, og han har ikke fungert, så jeg synes ikke påtalemyndigheten burde ha lagt såpass stor vekt på dette at det i det hele tatt har fått plass i tiltalen.

Med hensyn til Germanske SS Norge så har tiltalte forklart at han fikk oppgitt at dette var en organisasjon som

förren skulde begynne å arbeide under gjenreisningen, altså når krigen var slutt. Han har stått tilsluttet dette økonomisk, og det vi har å gjøre med i rettsoppgjøret er bistand under krigen, så dette punkt må tiltalte bli å frifinne for.

Det er riktig at tiltalte har bevilget de beløp som er nevnt i tiltalebeslutningen til Den norske Legion og til Frontkjemperkontoret. Der må man imidlertid merke sig at tiltalte har gjort dette efter sterke opfordringer, og en må videre merke sig at han har følt dette som en slags assurancepremie, noe som ikke var til å undgå. Dette er beløp som i forhold til bygda er svært beskjedne og små, og disse bevilgninger har også tjent det formål å stagge de ytterliggående nazister i bygda.

Med hensyn til det siste punkt i tiltalen så er situasjonen faktisk den at det ikke er tiltalte som har ydet dette beløp på kr. 50.-. Det er Kongsberg Dampsag som har sendt beløpet inn. Det er også i det blå enten de kr. 50.- er gått av tiltaltes midler eller av annen manns midler, og så lenge det er uklart mener jeg tiltalte må frifinnes for det. Utfra den betraktning kan det ikke være noe som tiltalte kan legges strafferettslig til last.

Hvis man nu skal vurdere denne sak i sin helhet, ser man for det første at tiltalte som N.S.-mann har vært meget passiv. Vi ser også at han har gått inn for - og endog meget sterkt inn for - å holde de ytterliggående N.S.-folk i sjakk, og det må efter det som er framkommet under vidneprovene være godtgjort at her har tiltalte faktisk gjort en meget verdifull innsats. Det er ikke tvil om at tiltalte i dette punkt har vært en særdeles nyttig mann for bygda. Vi har hørt en rekke vidner som har bekreftet det. Jeg minner om distriktslege Bang, som faktisk er reddet fra arrestasjon og det som verre er, til fordel for bygda og bygdas befolkning, jeg kan nevne overingeniør Brock-bus og andre - navnene behøver jeg ikke å gå nærmere inn på nu.

Når det skal spørres om tiltalte skal dømmes til straff for at han har ydet fienden bistand i råd eller dåd, så må en merke sig at det er ikke nok dette at man objektivt sett har ydet bistand. Det kreves også at tiltalte ved sin handlemåte har forstått at han ydet bistand. I det punkt skal man merke sig tiltaltes forklaring, at han meldte sig inn i N.S. for å redde bygda. Han så det slik at når man var slagen, så fikk

man prøve å innrette sig etter forholdene slik som de var. Det er jo - som retten vil vite - akkurat den samme linje som Høiesterrett hadde knesatt ved å opnevne Administrasjonsrådet. Det skjedde i samråd med tyskerne. Det er samarbeidslinjen, som Administrasjonsrådet senere fulgte, og som også er blitt fulgt av et par hundre tusen mann i dette land under krigen, som har arbeidet ved forskjellige anlegg som tyskerne har hatt for å livberge sig. Det er samarbeidslinjen som et nødvendig onde tiltalte har gått inn for.

Det er helt på det rene at tiltalte har gått inn for dette uten ~~xxx~~ tanke på noen personlig vinning. Han har gjort det han har gjort fordi han trodde det var det rette. Når tiltalte gikk inn for denne samarbeidslinje, så tror jeg man ikke kan se bort fra det faktum at han i en årrekke tidligere hadde kjent fylkesmann Hundseid, som jo i sin tid var en stor mann, en av samfundets støtter, og det er jo på det rene at Hundseid i tiden like førut - altså i begynnelsen av november 1940 - hadde skrevet flammende artikler hvor han gikk inn for N.S. under fulle nugges. .

Som distriktslagen sa så var tiltalte en svekket mann, og det må komme ham til gode ved bedømmelsen av denne sak. Nettopp når han var svak er det jo klart at han hadde lettere for å falle for den beundring han næret for sin tidligere kjennning Hundseid. Det er et moment som rent psykologisk sett kan gi forklaringen til tiltaltets handlemåte. Et annet moment er dette at han i 1926-27 hadde kjøpt denne gården for høi pris og arbeidet tungt med gjeld. Det er også noe som har gjort sig sterkt gjeldende ved landssvikoppgjøret at man ser at bønder som har slitt tungt med gjeld har vært lettere friistet til å gå inn for dette.

Jeg mener ut fra disse betraktninger at denne sak står i en helt ekstraordinær særstilling, idet det er adskillig mere formildende momenter som foraligger i denne sak enn i noen av de saker som aktor har påberopt sig. En skal også merke sig at da spørsmålet om medlemskap i N.S. var bistand til fienden først var oppe i Høiesterrett, så var det 4 dommere som mente at medlemskap i N.S. ikke var bistand til fienden. Når det er spørsmål om å dømme tiltalte, så krever man da faktisk at tiltalte i november 1940 da han meldte sig inn i N.S. skal ha forstått så mye mere enn disse 4 høiesterettsdommere.

Jeg kan ikke finne at tiltalte ut fra sin motivering, ut fra hele handlingsforløpet har forstått at han ved sine handlinger har ydet fienden bistand. Det får bli rettens sak å avgjøre det, jeg akter ikke å gå nærmere inn på det. Men hvis retten skulde finne det, så mener jeg at jeg her har nevnt adskillige fornærmende omstendigheter, som stiller denne sak i en helt ekstraordinær stilling i forhold til hvad man ellers har sett.

Ut fra disse betraktninger mener jeg at for det første den påstand som er nedlagt på 1 1/2 år - hvad også aktor har gitt uttrykk for - skyter langt over målet. Men det samme er i virkelighetenært tilfelle med de dommer som aktor har nevnt, fordi det gjaldt ganske andre saker. Det var ikke så mange fornærmende omstendigheter som der forelå til behandling. Jeg kan nevne en dom som er inntatt i Rettstidende nr. 1946, s. 530, hvor en ordfører som var medlem av N.S. fikk 3 mndr.

Forøvrig, med hensyn til bot og erstatning, vil jeg nevne en dom i riksadvokatens meddelelsesblad nr. 11, s. 36. Der hadde vedkommende en formue på kr. 22.000.- og fikk kr. 3.000.- i bot. Legges man denne dom til grunn, så skulde det her ikke kunne bli snakk om mere enn kr. 3.000.- i bot og erstatning tilsammen. Dette gjelder når man tar i betraktning den formue som det her er tale om, og som aktor argumenterte forstedt jeg det slik at han vil legge til grunn en formuessattelse på kr. 21.400.-. Ut over kr. 3.000.- synes det rimelig å være umulig å gå i denne sak. Spørsmålet er så om man kan komme så langt.

Særlig er å si at det er formuesfellesskap mellom tiltalte og hans hustru. Man sier altså halvparten, og videre skal det tas hensyn til hvem det er som har bragt midlene inn i boet. I det punkt har tiltalte forklart at hans hustru ved arv har bragt inn ca. 7-8.000 kroner. Vi har videre vidner som har bekreftet at tiltaltes barn har vært usædvanlig flinke i arbeidet ikke bare på gården men også i skogen. Døtrene har drøtt på vedhugst og tømmerhugst, og døtrene har kjørt tømmer, og døtrene har arbeidet på veien.

Dengang tiltalte kjøpte eiendommen i 1926/27 hadde han ikke noe å legge i den. Det er altså notorisk at det er hans hustru og barn og hans eget slit som har skapt den formuen han har idag. Når det nu er på det rene at hans hustru ikke har

Jeg kan ikke finne at tiltalte ut fra sin motivering, ut fra hele handlingsforløpet har forstått at han ved sine handlinger har ydet fienden bistand. Det får bli rettens sak å avgjøre det, jeg akter ikke å gå nærmere inn på det. Men hvis retten skulde finne det, så mener jeg at jeg her har nevnt adskillige for mildende omstendigheter, som stiller denne sak i en helt ekstraordinær stilling i forhold til hvad man ellers har sett.

Ut fra disse betraktninger mener jeg at for det første den påstand som er nedlagt på 1 1/2 år - hvad også aktor har gitt uttrykk for - skyter langt over målet. Men det samme er i virkeligheten vært tilfelle med de dommer som aktor har nevnt, fordi det gjaldt ganske andre saker. Det var ikke så mange for mildende omstendigheter som der forelå til behandling. Jeg kan nevne en dom som er inntatt i Rettstidende nr. 1946, s. 530, hvor en ordfører som var medlem av N.S. fikk 3 mndr.

Forøvrig, med hensyn til bot og erstatning, vil jeg nevne en dom i riksadvokatens meddelelsesblad nr. 11, s. 36. Der hadde vedkommende en formue på kr. 22.000.- og fikk kr. 3.000.- i bot. Legges man denne dom til grunn, så skulde det her ikke kunne bli snakk om mere enn kr. 3.000.- i bot og erstatning tilsammen. Dette gjelder når man tar i betraktning den formue som det her er tale om, og som aktor argumenterte forstedt jeg det slik at han vil legge til grunn en formuesansettelse på kr. 21.400.-. Ut over kr. 3.000.- synes det rimelig å være umulig å gå i denne sak. Spørsmålet er så om man kan komme så langt.

Sårom er å si at det er formuesfellesskap mellom tiltalte og hans hustru. Man sier altså halvparten, og videre skal det tas hensyn til hvem det er som har bragt midlene inn i boet. I det punkt har tiltalte forklart at hans hustru ved arv har bragt inn ca. 7-8.000 kroner. Vi har videre vidner som har bekreftet at tiltaltes barn har vært usædvanlig flinke i arbeidet ikke bare på gården men også i skogen. Døtrene har drøtt på vedhugst og tømmerhugst, og døtrene har kjørt tømmer, og døtrene har arbeidet på veien.

Dengang tiltalte kjøpte eiendommen i 1926/27 hadde han ikke noe å legge i den. Det er altså notorisk at det er hans hustru og barn og hans eget slit som har skapt den formuen han har idag. Når det nu er på det rene at hans hustru ikke har

vært medlem av N.O., og at heller ikke noen av hans barn har vært det, så er det jo innlysende at det er hustru og barn som rammes hvis det skal bli spørsmål om erstatning, og det er dog ikke meningen med landsvikoppgjøret at man skal "rette bager for smad".

Jeg kan derfor ikke finne at det foreligger grunnlag hverken for bot eller for erstatning. I denne forbindelse må man jo også huske på at eiendommen er særdeles tungdrevet. Husene ligger klattveis og spradt, jorda er klattveis og spradt, vanskelig og tung å drive. Skauen er en smal strimmel med særlig vanskelige driftsforhold og med svært lav bonitet. Det er jo forlenget fastelått at dommene i rettsoppgjøret skal være slik at det fortsatt skal bli eksistensmuligheter, og det vil det ikke kunne bli hvis det her skulle bli spørsmål om bot eller erstatning. Forholdene er vanskelige og tunge nok fra før.

Hvis så retten allikevel skulle finne at man her har for sig en forbryter som man må slå ned på med straff, så ber jeg retten ta i betraktning hvad distriktslæge Bang uttalte om tiltalte, at han har hatt store lidelser den tid som er gått, han har en svakket helbred, og det viste sig at han allerede efter 10 dagers varetækt ikke tålte påkjæningen. Det var som distriktslæge Strømme sa: sterk nervøs depresjon, gråteanfald og med en egen nervøs uro som kan peke hen på et snarlig nervøst sammenbrudd. Vi har distriktslæge Bangs erklæringer fra 1944 og 1945, hvor Bang som har behandlet tiltalte siden før krigen, sier at han er uskikket som lærer. Det var 50 % invaliditet til å begynne med, senere 25 %.

Var man alderen i betraktning - 62 år - og den sykelighet som tiltalte har, synes jeg ikke det kan være grunn til å reagere på ånen måte i hvert fall enn ved en betinget straff. Der er situasjonen den at betinget straff blir ilagt fort vakk når man mener at det ikke er nødvendig for å verge samfundet. I dette tilfelle, hvor det er en mann i så høi alder, tror jeg man trygt kan si det samme, og jeg vil gjerne ha nevnt at Høiesterrett mere og mere har gjort bruk av betinget dom. Den siste dom jeg har sett i så tilfelle gikk ut på

1 år betinget. Dessverre husker jeg ikke i farten hvor denne dom stod, men det er sikkert nok at en slik høiesterrettsdom

foreligger, og kan det bli betinget dom i Høiesterett på 1 år, så må det enn mere være en selvfølge at man her kan gjøre det, hvor det ikke godt tilnærmelsesvis kan bli snakk om straffarbeide.

Jeg nedlegger da påstand om at tiltalte frifinnes, subsidiært anses på mildeste måte.

Aktor: Ærede rett!

Bare noen få bemerkninger!

Det var for det første det forsvareren sa om tiltaltes stilling som opplæringsleder, at det ikke forelå noen formell opnevning, og at han ikke hadde gjort noe i stillingen. Men såvidt jeg forstår har han vært opnevnt i stillingen, og han har ikke protestert mot opnevningen, og da er den straffbar. I Rettstidende nr. 26, s. 104, sier Høyesterett:

"Jeg er enig med påtalemyndigheten i at dommen her bygger på en uriktig lovanvendelse. Jeg finner det ikke tvilsomt at allerede det å motta opnevning som personalleder i et N.S.-lag og inneha dette tillitshverv objektivt sett er bistand til fienden og derfor også rammes av landssvikanordningens § 3, jfr. nr. 2."

I dette tilfelle har jo tiltalte også virket som personalleder. Høyesterett konstaterer at den blotte opnevning uten protest er objektivt straffbar.

Det er ikke meningen å spikke fliser, men dette at pengene blev innsendt av Kongsberg Dampsag spiller ingen som helst rolle. Om man ber en annen sende inn pengene for sig kan man ikke fritas av den grunn. Etter forsvarerens resonnering skulde man altså komme til at ingen av dem, hverken Sørli eller tiltalte har sendt inn pengene - altså frifinnelse, ingen har eid dette vedlasset. Men faktum er at de har gitt avkall på sin mulige rett, og det må nødvendigvis betraktes som et sameie, hvorav halvparten er ydet av hver.

Så nevnte forsvareren at Administrasjonsrådet gikk inn for samarbeide, og også andre i 1940. Det er vel riktig nok det. Administrasjonsrådet oppfordret til samarbeide i adskillige tilfelle innen visse grenser, og tiltalte har muligens også hatt denne samarbeidsånd i sig, men der skal man merke sig at det å fungere som ordfører ikke er straffbart. Den form for samarbeide er ikke straffbar, men konkrete handlinger i ordførervirksomheten kan være straffbare. Og selve medlemskapet er straffbart etter anordningen av 1942, hvor man ikke engang krever subjektiv skyld etter straffelovens § 86.

Forsvareren nevnte videre at tiltalte hadde vært svak, og det måtte komme ham tilgode. Ja, det er fremdeles de generalpreventive hensyn! Skal det at en mann er svak komme ham tilgode, eller skal retten reagere på svakheten? Det var jo svakheten som i stor utstrækning var grunnen til at folk

kom med i N.S. og blev dratt med i den sneballen. Men ikke det er samfundets plikt å gi svake mennesker en påminnelse om at det de har gjort er galt? Tenker vi litt på det, så tror jeg nok ikke man uten videre kan godta forsvarerens resonnement.

Den dommen i retts Tidende skulde jeg ha morro av å se. Det er rart den ikke står i riksadvokatens meddelelsesblad av 1946. Jeg har ikke funnet den.

Korsv: Det er ofte han undlater å ta med dommer som er i favør av tiltalte. Jeg har den ikke forhånden, har dessverre bare notert.

Aktor: Angående sykdommens betydning for tiltalte så er det fast praksis i Høiesterrett - og det er noe Høiesterrett har uttalt sjentotte ganger - at f.eks. invaliditet i forbindelse med frontkjempervirkemhet, eller sykdom fysisk eller psykisk, ikke er et spørsmål om straffutmåling, men et spørsmål om straffesoning. Med andre ord, det er lagens sak å avgjøre hvorvidt og i hvilken utstrekning vedkommende tåler en soning. Det er det rettspraktiske syn på dette, og det er det min plikt som aktor å fremholde.

Betinget straff har av Høiesterrett vært anvendt i uhyre liten utstrekning. De dommer jeg har kunnet finne om det er svært få. Det har hendt i noen tilfelle, spesielt overfor kvinner, at man har gjort bruk av betinget straff, men ikke hvis man har vært aktivt N.S.-medlem. Høiesterrett drøfter i nr. 24, s. 16, bruken av betinget dom. Det gjaldt en gutt som ikke engang var fylt 20 år. Han blev arrestert og satt på Grini som gissel for sin mor, og da kom han på den tanke at istedenfor å sitte på Grini som jössing vilde han ut og melde sig til tysk tjeneste. Gutten blev frontkjemper, og førstvoterende bemerker at tak av hensyn til eftertiden - altså de generalpreventive hensyn - er det uforsvarlig å la den som gjør sig skyldig i en slik gjerning slippe med betinget straff. Det var jo særlig formildende omstendigheter i dette tilfelle, bare en guttunge som satt som gissel, men vi ser at Høiesterrett legger stor vekt på de generalpreventive hensyn. Riksadvokaten har også henrettet til aktorene å fremholde de generalpreventive hensyn når muligheten av en betinget dom antydes fra forsvarers side.

Foray: Arrede rett!

Jeg skal bare nevne at jeg er fullt opmerksom på den dom som legger vekt på at når man var opnevnt så var det tilstrækkelig, men der skal man merke sig at det gjaldt personalleder. Her er det imidlertid snakk om opplæringsleder, uten at det er gitt den ringeste opplysning om hvad slags opplæring man skal delta i, og før det fra aktoratets side føres positivt bevis for at det var en opplæring som står i strid med Straffelovens § 85 kan det jo ikke under noen omstendighet bli spørsmål om å straffe ham for det. Det er derfor jeg fastholder det som jeg tidligere har nevnt.

Med hensyn til betinget dom så er jeg ikke istand til å finne den dommen jeg siktet til, men for å ta den dom som aktor selv nevnte kan jeg gjøre opmerksom på at dommen blev avsagt under dissens. Dommer Alnæs presiserte at man her stod overfor et helt ekstraordinært tilfelle, og derfor mente han det skulde gis betinget dom.

Slik som situasjonen her ligger an står vi overfor en mann som uten tvil har ment å gjøre det beste, er gått inn for å gjøre det beste for bygda si, og faktisk har oppnådd store resultater. Jeg minner påny om distriktsluge Bangs uttalelser. Ifter hans oppfatning hadde tiltalte avverget ca. 30 arrestasjoner og 7-8 dødsfall. Når en mann har handlet utfra de beste motiver og upåtil faktisk har innlagt sig visse fortjenester til gavn for fedrelandet, så har man jo nettopp bestemmelsen i den nye landesvikloven om at disse handlinger skal komme vedkommende tilgode.

Adm: Har tiltalte noe å bemerke?

Bernstad: Det var bare en tilleggsoplysning angående det som kona mi har bragt inn i boet. Nu husker jeg det. Først gikk hun kr. 1.000.- av far sin, så kr. 4.000.- og kr. 3.000.- og endel på en bankbok som hun hadde tjent før vi blev gift.

Partsforklaring.

Administrator: Hva har De å forklare om det som blev nevnt i tiltalen. Er det riktig at De meldte Dem inn i Nasjonal samling 17/11 1940?

Bergstøl: Ja.

Adm: De stod som medlem helt til krigen var slutt?

Bergstøl: Ja.

Adm: Kan De fortelle hvorfor De meldte Dem inn?

Bergstøl: Ja, det kommer frem delvis i politiforklaringen. Situasjonen dengang var jo vanskelig. Vi var i krig, alt var i sin oppløsning. Og når jeg hørte på reportasjen fra møter og stevner, og det blev sagt at Norge skulde bli helt fritt og selvstendig, var det alltid veldig begeistring. Jeg hørte på ropene utover, og jeg fikk inntrykk av at N.S. var et nasjonalt parti, som vilde kjempe for å få landet på fete igjen. Som jeg har sagt i den artikkelen som nettop blev lest op! Det var ingenting som såret mig mere enn at N.S. blev beskyldt for å være unasjonalt og vilde motarbeide Norges interesser. Jeg kan trygt si at det var fedrelandskjærlighet som gjorde at jeg gikk inn i partiet. På plakatene sto det: "Med nordmenn for Norge." - Og så var det dette med ansvarsprinsippet. Før krigen brøt ut diskuterte jeg ofte samfundsspørsmål, og jeg holdt på at man skal prøve så langt det er råd å legge ansvaret på enkeltmenn, slik at man kan peke på den enkelte og si: Dette har du gjort, og bærer det galt i vei, så er det du som har ansvaret for det.

Adm: De var selvfølgelig fullstendig klar over at vi kom i krig med Tyskland 9. april 1940?

Bergstøl: Ja.

Adm: Og De var også klar over at vi ikke hadde bedt tyskerne om å komme?

Bergstøl: Ja.

Adm: Og De var klar over at Kongen og regjeringen var reist til England?

Bergstøl: Ja.

Adm: De var vel da også klar over at Kongen og regjeringen hadde sendt ut en erklæring før de reiste fra Tromsø i juni 1940?

Bergstøl: Det husker jeg ikke helt nu.

Adm: Det stod jo i avisene, og det var luftangrep på Oslo, så De var nok klar over at vi hadde en Konge og regjering i London som fortsatte kampen?

Bergstøl: Det stod en artikkel i Dagsposten i Trondheim av folkerettsadvokat Holte, og der sier han at det er i rettslig henseende viktig å vite når en krig begynner og når den slutter.

Han sier videre at krigen var absolutt slutt den 9/6 1940, da var det ikke noen krigstilstand lenger. Men jeg skal nok innrømme at vi måtte se på tyskerne som våre fiender. Det var ikke opprettet fred. - Det står også i artikkelen at hverken Kongen eller regjeringen kan fortsette krigen på det norske folks vegne.

Adm: Men De var vel klar over at hvis tyskerne ikke hadde hjulpet N.S., så hadde dette parti aldri fått makten?

Bergstøl: Nei, det var jeg ikke klar over.

Adm: Hvordan trodde De da at N.S. hadde fått makten?

Bergstøl: Noen måtte jo styre.

Adm: Vi hadde jo noen som hadde styret.

Bergstøl: Ja, hvem var det?

Adm: Administrasjonsrådet. Men hvem var det som satte inn de kommissariske statsråder til å begynne med? Det er De da klar over. Terboven holdt jo en tydelig tale om det. Han innsatte dem i september 1940.

Bergstøl: Ja, jeg må si et mig personlig såret det ikke så lite dette som tilsynelatende kunde være samarbeide med tyskerne, men jeg oppfattet det som et nødvendig onde i den situasjon vi var i.

Adm: Men så De ikke i september 1940 at statsrådene blev utnevnt av Terboven? Det var ikke norske som utnevnte dem, men tyskere. Og De så jo senere at Quisling blev utnevnt til ministerpresident av Terboven.

Bergstøl: Men jeg så det som uundgåelig under en overmakt som vi ikke kunde komme fra.

Adm: Så De var nok klar over at N.S. hadde fått makten av tyskerne.

Bergstøl: Det var av den grunn at vi var oppe i en særskilt situasjon.

Adm: De skriver i artikkelen at det er 1 % som er medlemmer av N.S. Det var jo litt lite for å styre et helt land når de 99 % var imot.

Bergstøl: Nei, det har jeg ikke sagt.

Adm: Hvordan likte folk i Nore N.S.?

Bergstøl: Jeg møtte ikke annet enn velvilje fra utenforstående. Hos mine partifeller møtte jeg motstand, men ikke hos andre. Jeg blev vist mere tillit enn jeg hadde ventet.

Adm: De var altså klar over at det var tyskerne som utnevnte kommissariske statsråder og Quisling. Terboven holdt tale om det i radioen.

Bergstøl: Samtidig sa Terboven at veien til Norges frihet og selvstendighet gikk gjennom N.S. Det husker jeg.

Adm: Det var tyskere som sa det.

Bergstøl: Jeg oppfattet det slik at når vi var under en overmakt som i dette tilfelle var vi nødt til å ta hensyn til det.

Adm: Men De så da i løpet av krigen at til tross for Holtes påstand så førte Kongen og regjeringen krig fra England. Hadde De radio?

Bergstøl: Ja.

Adm: Hørte De noen gang på London?

Bergstøl: Aldri. Jeg var opdratt til å respektere lov og forbud.

Adm: Men De så jo at de førte krig fra England?

Bergstøl: Situasjonen var jo ekstraordinær.

Adm: De har betalt kontingent hele tiden?

Bergstøl: Ja.

Adm: De har deltatt i lagstabsmøter i Norge. Hva er det for noe fint?

Bergstøl: Lagstabsmøtene var møter av alle som hadde tillits-hverv i partiet - en propagandaleder, personalleder o.s.v. - mens derimot lagsmøtene var for alle medlemmer.

Adm: Disse lagstabsmøtene har De deltatt i?

Bergstøl: Ja. Jeg kan kanskje få lov til å si at det var med liten lyst jeg gikk til disse møtene, men jeg gjorde det fordi jeg kjente selve stuben og visste at det var folk der som jeg ikke hadde full tillit til, og som jeg var redd for skulle finne på noe som var til ulykke for en eller annen i bygden. Jeg måtte opp hovedsakelig for å kontrollere og hindre uheldige vedtak, ikke av interesse for saken.

Adm: De har skrevet en artikkel med overskriften: "Er vårt samfundsparti N.S. et veikt parti?". Fant De på å skrive den selv?

Bergstøl: Det blev jeg oppfordret til. Det kom så ofte slike anstillinger.

Adm: Hvem var det som oppfordret Dem til det?

Bergstøl: Det kom gjennom fylkesstaben. Der var det en som hadde tittel av presseleder, lags- og fylkesfører, propaganda-leder o.s.v. Hvem det kom fra kan jeg ikke si.

Adm: Men det kom fra fylkesstaben?

Bergstøl: Ja, jeg kan gjerne si det var et pålegg. Det kom i en slik form at i den stilling jeg hadde som ordfører var jeg pliktig til å vise meg aktiv.

Adm: Når blev De opnevnt som ordfører?

Bergstøl: I 1940 ved overgangen til nyordningen.

Adm: Har De vært med i herradsstyret?

Bergstøl: Nei, aldri. Jeg har bodd i 2 kossuner, og derfor har det ikke passet med kommunearbeide.

Adm: Hvorfor blev De valgt til ordfører?

Bergstøl: Det kan jeg ikke svare på. Jeg protesterte så alvorlig jeg kunde mot det.

Adm: Hvem var det som opnevnte Dem?

Bergstøl: Det var fylkesmannen. Jeg var formann i Buskerud Landbrukselskap, og så skulde jeg op og konferere med ham efter et møte. Han sa: Sett dig ned. Du er opnevnt som ordfører i Nore. Jeg protesterte på det alvorligste, men det nyttet ikke.

Adm: Så skrev De: "Hvorfor jeg er medlem av N.S.".

Bergstøl: Det var efter pålegg.

Adm: Fra staben?

Bergstøl: Det tror jeg var fra Norsk Artikkeltjeneste.

Adm: Fikk De brev om det?

Bergstøl: Ja.

Forvareren: Vi har et slikt pålegg som jeg gjerne vil dokumentere:

"Herr bonde Tore Bergstøl,
Nore.

Til bruk i pressen ber jeg Dem omgående sende oss et passende innlegg. Artikkelen bør gå ut på Deres syn på kommunalordningen, samt et kort uttrykk for Deres mening om bondens syn på nyordningen.

Da artikkelen skal benyttes i en spesiell kampanje som straks blir satt ut i livet må innlegget sendes oss i begynnelsen av kommende uke. Et foto bør medsendt.

I håp om Deres velvillige interesse.

Heil og Sal

Tjersland.

fykesfører."

Den artikkel som det der siktes til blev ikke sendt.

Adm: Hadde De noen nytte av å skrive disse artiklene.

Bergstøl: Nei, jeg hadde ikke det.

Adm: Hvorfor skrev De dem da?

Bergstøl: Jeg skrev dem vel av pliktfølelse.

Forav: Han vilde ikke gjøre det av eget initiativ, men han blev badt av sine partifeller om det.

Adm: Du mente det var nødvendig?

Bergstøl: Ja, jeg mente vel kanskje det.

Adg: Hva tror De disse artiklene skulde brukes til?

Bergstøl: Som jeg har sagt i en av artiklene: Det som den gikk ut på var å fremsette min mening om forholdene.

Adm: Du skjønnte vel at det var propaganda, slik at De skulde hverve nye medlemmer. De som var N.S.-medlem mente vel at hele folket skulde melde sig inn.

Bergstøl: Jeg mente vel kanskje ikke at hele folket skulde melde sig inn, men jeg mente at vi skulde prøve å stå sammen i en vanskelig tid og gjøre hva vi kunde for å undgå fremmed styre.

Adm: De vilde ikke ha noen nye medlemmer altså?

Bergstøl: Ja, det hadde jeg ikke egentlig noe imot, men skulde vi løse oppgavene som forelå så måtte vi ha et styre.

Adm: Men hvorfor svarte De ikke på dette siste?

Bergstøl: Dette var så sent at det var noen få uker før kapitulasjonen. Jeg skrev et utkast, men hadde liten lyst til å sende det, så det blev liggende.

Aktor: De hadde radio, sa De, men lyttet ikke på London. Nei, det var jo forbudt å gjøre det, så det var jo bare folk som ikke hadde radio som lyttet på London. Syntes De ikke det var litt mistenkelig at bare folk som sto i N.S. skulde ha radio?

Bergstøl: Jeg likte det ikke, og hvis det ikke var av hensyn til barna så hadde jeg ikke tatt imot den igjen. De vilde gjerne høre musikk.

Aktor: Men London vilde De altså ikke høre på. De visste om at det foregikk noe som vi ikke skulde få lov til å høre?

Bergstøl: Jeg hadde det i mig at jeg ikke skulde gjøre det når det var forbudt.

Aktor: Forbudt - uansett fra hvilket hold?

Bergstøl: Det vet jeg ikke hva jeg skal svare på.

Aktor: Er De så servil at De føler Dem forpliktet til å lystre ordre enten det kommer fra Quisling, Terboven eller Hitler?

Bergstøl: Hvis det kom ordre fra Hitler om at jeg skulde levere hesten min til krigsbruk, så var jeg nødt til å bøie mig for det. Slik var det jo her ikke bare for N.S.-folk, men også for andre. Når det kommer ordre fra en overmakt, kan man være nødt til å rette sig efter den selv om man ikke er enig i det.

Aktor: Du sa at når man først er slått i bakken, må man jenke

sig etter den som har overmakten. Synes De ut fra Deres nasjonalfølelse at dette er et holdbart standpunkt? Tenk på konsekvensene!

Bergstøl: Jeg er ikke helt sikker på hvad De mener.

Aktor: Man skal altså ta hensyn til overmakten. Men et sted må jo grensen trekkes. Veien til Norges frihet og selvstendighet går gjennom Nasjonal Samling, sa Terboven. Man sa ikke det for å være snild gutt, men det er klart at dette var i tyskernes interesse, ikke minst av den grunn at N.S. stod på tyskernes side, de arbeidet jo for å innføre en nyordning i samfundet og i forholdet til Tyskland. "Tysklands seier er Norges seier", d.v.s. Nasjonal Samlings seier - det var ikke Norges seier. - De vil ha det til at De gikk inn i dette ut fra nasjonale motiver, men jeg kan ikke forstå annet enn at det må være en bfrist i dømmekraften. Tenk om alle skulde resonnerer slikt! Jo flere N.S.-medlemmer, jo mere støtte, jo større chance for N.S. og tyskerne til å trekke det lengste strå. Eller synes De det nasjonalt sett er sympatisk at man skal stryke overmakten med hårene fordi om man er slått i bakken av en brutal overfallsmann? Er det ikke noe i Dem som reagerer mot dette?

Bergstøl: Jeg har ikke sagt at man skal stryke overmakten med hårene, men jeg har sagt at man skal ikke spytte ham i ansiktet. Det står i artikkelen min at med hat og hevnløst kommer vi ingen vei.

Aktor: De går så langt i ytterlighetene! Man skal ikke spytte og hate og la sine handlinger diktere av hevnløst. Jeg kan være enig i at det er et standpunkt, men N.S. gikk jo til det stikk motsatte standpunkt. Vi hadde jo våre lovlige styremakter 9. april, vi hadde våre lovlige partier helt til 25. september 1940, vi hadde Administrasjonsrådet opnevnt av Højesterett. Så sier Terboven: Samtlige partier ophøves undtagen N.S., som er det eneste parti som kan samarbeide med tyskerne. "Veien til Norges frihet og selvstendighet går gjennom Nasjonal Samling". Kommissariske statsråder innsettes. - Synes De på bakgrunn av dette at det var riktig å melde Dem inn i N.S. 17/11 1940?

Bergstøl: Ja dette har jeg ikke stillet op som bakgrunnen.

Aktor: Det var jo bakgrunnen. Man kan ikke la sig lede av sin subjektive oppfatning. Quisling gjorde det og falt på det. Man må ha visse regler for hvordan folk skal få lov til å opptre i forholdet til en overfallsmakt. Man kan ikke sette sitt subjektive skjønn op mot de lovlige myndigheters skjønn. - Jeg vil gjerne at De skal forstå det, for det er der Deres store feil ligger, etter min mening. Man kan ikke være sin egen lovgiver i et slikt tilfelle: Dette mener jeg er mest hensiktsmessig, der gjør jeg slik, Konge og regjering får gjøre som de vil. -

Denne artikkelen som stod i Lågendalsposten 12/2 1943: "Er vårt samfundsparti N.S. et veikt parti", måtte De skrive den etter påtrykk?

Bergstøl: Det var etter henstilling.

Aktor: Skrive så meget og av et slikt innhold fordi man kanskje føler sig i en tvungen situasjon? Jeg synes hele artikkelen gir uttrykk for en indre overbevisning og ikke fremkommer som følge av en ytre påvirkning. Når jeg leser den sammenhengende, synes jeg den indre overbevisning ligger så klart i dagen:

"Å stå utafør og berre drive negativ kritikk fører aldri fram når det gjeld å løysa store oppgaver."

De nevnte at De hadde liten lyst til å gå på lagstabaamøtene. Hvad var den egentlige grunn til det? Var det på grunn av de personer som satt der: Langseth, Paulsen, Nielsen?

Bergstøl: Det var ikke akkurat personene, men som medlem av partiet var det meget jeg var imot. Jeg var helt imot alt som smakte av tvang. Bare måten vi blev innkalt på. Det stod "møteplikt". Jeg var ikke vant til det. Jeg reagerte surt mot dette. Derfor hadde jeg liten lyst til å gå til møtene, men gikk som sagt fordi jeg vilde prøve å hindre uheldige vedtak, og det hendte at jeg ringte til en kamerat og bad ham komme og hjelpe meg på møtet.

Aktor: De sa at De reagerte surt mot dette. Synes De da det var riktig å oprettholde medlemskapet i N.S. når De ikke likte det? Er ikke det et haltende standpunkt?

Bergstøl: Ja, det kan kanskje sies det.

Aktor: Jeg synes ikke det stemmer med prinsippet: Talen skal være ja ja og nei nei. Dette er ja nei det. -
Er De lærer ved fylkesskolen?

Bergstøl: Jeg har vært lærer der.

Aktor: Har De gått av?

Bergstøl: Jeg måtte søke invalidpensjon på grunn av overanstrengte nerver. Jeg er for tiden suspendert i stillingen.

Borav: Jeg har her en skrivelse fra Statens Pensjonskasse samt en egenmelding i anledning av ansøking om invalidpensjon.

Adm: De har invalidpensjon?

Bergstøl: Ja, 71 kr. måneden.

Aktor: De er gått av i stillingen?

Bergstøl: Jeg er ikke gått av i stillingen. Jeg søkte om invalidpensjon og får den til jeg er 70 år. Hvis jeg blir bra og begynner i stillingen, kan jeg gå av når jeg er 65 år.

Aktor: Så De har altså stillingen, men har for tiden invalidpensjon. I denne forbindelse vil jeg få dokumentere en skrivelse fra Numedal fylkesskole 18/7 1945; til Bergstøl:

"Då du er tilsett ved Numedal fylkesskule før 9/4 1940 melder Oslo skuledirektør i brev 10/7 som eg no har fått oversendt fra fylkesskulestyret, at oppsegjinga frå lærarposten her frå 14/5 1945, inntil vidare må reknast som suspensjon utan løn. Spørsmålet om endeleg oppsegjing blir så vidt og skynar avgjort i samband med rettsak."

Forsv: Jeg ser at De meldte Dem inn i N.S. 17/11 1940. Kjente De Hundseid?

Bergstøl: Ja, ham kjente jeg godt.

Forsv: Hvor hadde De vært i kontakt med ham?

Bergstøl: Mest kontakt med ham hadde jeg som formann i Buskerud Landbrukselskap. Det er en organisasjon som står i nokså nær forbindelse med fylkesadministrasjonen, så jeg hadde ofte konferanser med fylkesmannen.

Forsv: I hvilken tid hadde De vært formann?

Bergstøl: Jeg hadde stått som formann i Buskerud Landbrukselskap i 8 år da jeg sluttet i 1940.

Forsv: De hadde altså stått som formann før 1940?

Bergstøl: Ja. Jeg sluttet da den nye ordning kom istand.

Forsv: Og hele denne tiden hadde De samarbeidet med Hundseid?

Bergstøl: Ja, fra han blev fylkesmann.

Forsv: Var De imponert av ham dengang?

Bergstøl: Jeg var imponert av ham som administrator, som en ualmindelig dyktig mann.

Forsv: Når jeg spør om dette, så er det fordi fylkesmann Hundseid i november 1940 skrev en artikkel som blev gjengitt i Drammens Tidende og Buskeruds Blad, hvor han sterkt gikk inn for at man måtte slutte op om N.S. Kan De huske artikkelen?

Bergstøl: Ja.

Forsv: De leste den, og det gjorde inntrykk på Dem?

Bergstøl: Ja, det gjorde forsåvidt sterkt inntrykk på mig. Når en mann som Hundseid, som hadde vært statsminister, medlem av Stortinget i så mange år, fylkesmann i Buskerud, gikk inn for dette, så - -

Forsv: Så måtte det være riktig?

Bergstøl: Det var iallfall en støtte for min opfatning.

Forsv: Med hensyn til lagstabsmøtene som De deltok i, så forstod jeg Dem slik at ved å møte der kunde De gjøre nytte for Dem, idet De kunde dempe på ytterligående tiltak.

Bergstøl: Ja. Hvis det er anledning til det kan jeg nevne et eksempel. I et av møtene - hvor endog fylkesføreren var tilstede, så det var et nokså autorativt møte - blev det fra enkelte hold innen staben gjort alvorlige henstillinger til ledelsen om å avsette ingeniør Mathiesen, ingeniør Broch-Due, og dr. Bang fra stillingene. Jeg turde ikke forlange ordet, for jeg var redd for at jeg i Øieblikkets stemning skulde gå for langt. Jeg ventet i lengste laget til jeg var kommet litt mer tilro. Så blev jeg bedt av fylkesføreren om å uttale mig

i saken, og jeg holdt da en nokså rasende tale. Jeg sa at det finnes ikke mening i dette. Jeg nevnte spesielt dektoren, som jeg kjente best til, og sa: Dere vet ikke hva dere her er inne på, dr. Bang som står i den viktige stilling som distriktsluge i Nore og gjør så godt arbeide som han gjør! De kan sende bud til ham fra den elendigste skogshytte, så kommer dr. Bang like tjenestvillig og ofrer like meget som for de fremste menn. - Når det gjelder de andre sa jeg det samme: Dere vet ikke hva dere gjør! Etterpå tok fylkesføreren mig tilside og sa: Vi er ferdig med personspøramålet, vi skal ikke ha mere om det. - Dette kan bevises.

Forsy: De regner det som Deres eget verk at det blev forpurret dette forsök fra ytterliggående nazielementer for å fjerne disse folk?

Bergstöl: Ja, det mener jeg. Etter mitt inntrykk forstod fylkesføreren at man her var inne på en gal vei, og så spurte han: Har Dere noen å sette inn i disse stillingene? Dere må jo forstå at vi kan ikke fjerne folk i så viktige stillinger uten å ha noen å erstatte dem med! - Det blev helt stille.

Forsy: Kan De si mig når dette var?

Bergstöl: Noen dato er det vanskelig for mig å si, men det var på et forholdsvis tidlig tidspunkt.

Forsy: De nevnte dr. Bang. Kan De huske om lensmann Hvaale blev nevnt i denne forbindelse?

Bergstöl: Nei, ikke på dette møte, men lensmann Hvaale skulde vekk på grunn av sin innstilling. Det var også oppe i et partimöte, men for å holde oss til stabsmötene så kan jeg nevne et tilfelle, hvor en av de fremmötte sa på slutten av mötet: Her er en sak som vi må behandle. Han trakk op av lommen et papir og leste op en voldsom anklage mot lensmann Hvaale. Jeg forstod med en gang hvorfra dette var kommet, og jeg sa: Ja, vil dere slå inn på denne veien med personforfølgelse for politisk innstilling, så vil jeg ikke være med på det. Papiret blev stukket i lommen, og saken blev ikke behandlet.

Forsy: Kan De huske om det senere blev nye forsök på å få vekk Hvaale, og at De i den anledning sendte en skrivelse til fylkesføreren?

Bergstöl: Det var ikke senere, men för.

Forsy: I denne forbindelse vil jeg dokumentere en skrivelse fra fylkesføreren til Tore Bergstöl 30/10 1942:

"Takk for Deres brev av 26. ds.
Det er no ikke på tale - og vil heller ikke bli det - å avsette eller forflytte lensmann Hvaale fra hans stilling. Jeg tror vi alle er godt tjent med ham som lensmann i Nore.
Jeg håper det ellers står bra til i Nore."

Umiddelbart forut hadde Bergstöl sendt fylkesføreren et brev, hvori han frarådet forflytning.

Bergstøl: Jeg kan kanskje få lov til å forklare litt nærmere om dette. En av fylkestaben og noen andre kom innom mig på Strømmen. Så sier en av dem: Ja, så må vi få gjort noe med lensmann Hvaale, enten avskjed eller forflytning. Dette sa han som om det var en avgjort sak fra vår side. Jeg svarte ikke så meget da, men en dags tid etter traff jeg ham igjen, og da spurte jeg: Har dere undersøkt nøie dette som dere nu er inne på, å avsette lensmann Hvaale? Han var likesom forundret fordi jeg ikke var med på det, han hadde det inntrykk at det var alles mening. Jeg sa: Dette skal dere være svært forsiktig med. Men jeg var ikke helt trygg for dette, derfor skrev jeg til fylkesføreren og advarte sterkt mot det. Resultatet er dette brevet.

Forsy: Har De mens De var ordfører ansatt noen N.S.-mann?

Bergstøl: Aldri.

Forsy: Hvor mange blev det ansatt i den tiden De var ordfører?

Bergstøl: Jeg har en liste her over dem som blev ansatt:

Ole K. Loftsgård,
 Gunhild Hellemo,
 Randi Dahl,
 Berit Bergstøl,
 Sigrid Lestebær,
 Knut Bide,
 Halvor K. Hvaale,
 Turid Bergerud,
 Gunhild Hvaale,
 Olav Brugård,
 Astri Auke,
 Knut Kittilsland,
 Olaf Skifterud,
 Knut Liseth,

Alle disse ansettelsener er godkjent av mig.

Forsy: Og ingen av dem var medlem av N.S.?

Bergstøl: Ingen av dem. Det var flere av dem som var medlemmer i hjemmefronten.

Forsy: Det står en stjerne ved 3 av navnene.

Bergstøl: Det betyr at de var medlemmer av hjemmefronten.

Forsy: Visste De det dengang?

Bergstøl: Jeg visste iallfall at de var imot N.S. Jeg innsatte ikke et eneste N.S.-medlem i noen administrasjon.

Forsy: Kom det krav fra tyskerne til Dem som ordfører noen gang?

Bergstøl: Aldri.

Forsy: Hadde ikke De som ordfører befattning med rekvisisjoner fra kommunen?

Bergstøl: Det kom gjennom lensmannen. Den eneste befatning jeg hadde med tyskerne var at lensmannen kom med 2 mann og tok fra mig 2 hesteseler og 2 sleder. Det kunde jeg ikke hindre.

Forsv: Visste De om hjemmefronten i denne tiden?

Bergstøl: Jeg var fullt klar over at det var organisert en motstandsbevegelse.

Forsv: Hadde De kjennskap til ting som hvis De hadde gått videre med det vilde ha bragt folk i uleilighet?

Bergstøl: Ja, det var flere ting, men jeg skal nevne ett tilfelle. Lensmann Frogner, ordfører i Rollag, nevnte under et fylkesting at 2 av mine gamle elever i Rollag var sendt av en organisasjon for å senke ned et lik i et vann som heter Trihyrnevatnet. Det var blitt sluppet ned en mann i fallskjerm fra fly, og han hadde slått sig ihjel. De som skulde ta imot ham hadde rømt, og disse 2 var altså sendt opover for å senke liket ned i vannet. Det hadde de gjort. Det var vel i 1943. Men Frogner og jeg var enige om at dette måtte holdes absolutt hemmelig så ingen fikk greie på det, for det kunde være farlig for dem som hadde gjort det.

Forsv: Visste De noe om våpenslipp?

Bergstøl: Ja. Visstnok på samme tid blev det i Rollag funnet et våpenlager. Jeg fikk greie på at det var kommet 5 mann med toget som ganske sikkert skulde avsted og ta det, for det var hugget merke i en gran i nærheten, men da var det allerede opdaget. Jeg holdt det helt hemmelig. Den eneste som jeg kom til å nevne det til var Tormod Ruud, men jeg visste jo at det ikke blev ført videre.

Forsv: Visste De om "gutta på skauen"?

Bergstøl: Ja, jeg visste f.eks. at Ola Hoff, en av mine gamle elever, lå på Rustfjella i Veggli med 20 mann og drev våpen-øvelser, men jeg fortalte det ikke engang til kona mi.

Forsv: Var det under Deres tid som ordfører spørsmål om å fremme saker spesielt i N.S.-Øiemed?

Bergstøl: Det var særlig disse bevilgningene.

Forsv: Det kommer vi kanskje inn på senere, men var det andre ting som N.S. vilde ha foretatt og som De motsatte Dem?

Bergstøl: Jeg husker ikke noe spesielt i den retning.

Forsv: Vi kan kanskje komme tilbake til det senere.

Adm: De fungerte som personalleder i Nore lag av N.S.?

Bergstøl: Ja, jeg fikk melding om at jeg var opnevnt.

(På dette tidspunkt blev det bragt inn i rettssalen et brev, som forsvareren leste op!)

"Herr rettsformann!

Jeg tillater mig å benytte mig av min rett som frivillig vidne til å fremkomme med mitt utsagn i saken mot Tore Bergstøl, for om mulig å være med å mildne den dom som

skal avsies, hvis straffbarhet våre fremste lovkyndige er uenige om.

Jeg mener å kjenne Bergstøl godt nok til at jeg føler meg forvissnet om at han gikk inn i N.S. fordi man trodde at han skulde støtte en politikk til beste for vårt folk. Jeg finner det nok mulig at han gjerne har villet op i denne politikk, men at forklaringen da i tilfelle er hans usedvanlige virke- og arbeidstrang og trangten til å få utrette noe for kommune og folk. Det er heller ikke mig bekjent delte meninger om hans ledelse av kommunens anliggender under krigen.

Jeg vet at Bergstøl aldri har trengt inn på andre mennesker med sine politiske meninger eller i minste måte vært aggressiv mot noen, men tvertimot har forholdt sig passiv om en eller annen person har vært ubehagelig og anmasende overfor ham under krigen.

Jeg føler og vet som andre tenkende mennesker som kjenner Bergstøl at han er et godt og bra menneske, som ikke bør behandles som forbryter.

Solberg.
Distriktsdyrlege."

Adm: De fungerte altså som personalleder. Hva vil det si?

Bergstøl: Jeg fikk endel skjemaer til utfylling når det gjaldt ansettelser og skulde uttale mig om hvilken innstilling ansøkerne hadde. Jeg svarte alltid at vedkommende var lojalt innstillet.

Adm: De fylte altså ut skjemaene før det blev foretatt ansettelse?

Bergstøl: Ja, i ganske kort tid, så blev jeg fritatt for det.

Forsv: Når var det?

Bergstøl: Dato og årstall tør jeg ikke si.

Forsv: Fikk De melding om at De var beskikket som personalleder?

Bergstøl: Det fikk jeg av lagføreren på den måten at jeg blev innkalt til lagstabsmøte. Jeg spurte: Hva skal jeg i staben etter, jeg har da ikke noe der å gjøre? Så blev det svart at jeg var personalleder, og så kom altså disse skjemaene til utfylling. Det gjorde jeg for jeg vilde ikke at noen skulde bli tilsidesatt på grunn av sin politiske mening.

Adm: Og så var De opplæringsleder?

Bergstøl: Ja. De vilde gjerne at jeg skulde ha anledning til å være med i staben, og når jeg så blev fritatt for det ene tillitshverv så måtte jeg ta et annet. Men jeg gjorde ingenting.

Adm: De fikk ikke tilsendt noe?

Bergstøl: Jeg fikk tilsendt noe propagandastoff, men lot det gå i papirkurven. Jeg sendte ikke ut et eneste brev.

Adm: Hvor lange var De opplæringsleder?

Bergstøl: Det var på slutten av krigen. Det var ikke så svært lenge jeg hadde den tittlen.

Adm: De protesterte ikke mot å få noen av disse stillingene?

Bergstøl: Jo, det gjorde jeg nok. Jeg protesterte på grunnlag av at jeg hadde uhyre meget å gjøre, jeg satt jo også som ordfører. Men det var som sagt fordi de vilde jeg skulde ha anledning til å møte i staben.

Adm: Så har De stått som støttende medlem av Germanske SS Norge?

Bergstøl: Ja. Det kom en forespørsel til mig om jeg som de aller fleste andre medlemmer av N.S. vilde stå tilsluttet denne organisasjon. Jeg fikk tilsendt kvittering for medlemskontingent kr. 12.- pr. år, kr. 1.- pr. mand. Så tenkte jeg at når de fleste andre medlemmer står tilsluttet, så får jeg også gjøre det, og betalte kontingenten, men sluttet da jeg skjønnte at/ var ført bak lyset. Jeg

Forsv: Hva fikk De opplyst om Germanske SS Norge?

Bergstøl: Jeg fikk ikke opplyst noe og visste ikke hva det gikk ut på, men senere fikk jeg opplysning om at det hadde ikke noe med krigen å gjøre. Det var nærmest en internasjonal organisasjon, som her het Germanske SS Norge, i Nederland Germanske SS Nederland o.s.v. Det var en organisasjon som etter det inntrykk jeg fikk egentlig skulde forberede gjenopbygningsarbeidet etter krigen. Det var svært svevende for mig.

Forsv: Altså etter at krigen var slutt?

Bergstøl: Ja, og jeg har heller ikke sett at denne organisasjon har grepet inn på noe som helst område.

Forsv: De har altså ikke utfyllt noen søknad og ikke påtatt Dem noen plikt?

Bergstøl: Nei.

Forsv: Foreligger det noen opplysning om hva Germanske SS Norge var for noe?

Aktor: Det var en germansk ideologisk organisasjon, som også drev militærutplasing. Det var creme de la creme.

Forsv: Men De har altså ikke fått noen innkallelse til noe?

Bergstøl: Nei.

Aktor: Nei, det var 2 slags medlemmer, støttende medlemmer - altså pengemedlemmer - og andre.

Adm: De har altså ikke gjort annet i denne organisasjon enn å betale kontingent, og De trodde det var noe som skulde brukes etter krigen?

Bergstøl: Ja. Det var en frontkjemper som forklarte mig at det ikke hadde noe med krigen å gjøre.

Aktor: I egenskap av personalleder skulde De altså gi en personlig bedømmelse av kommunale tjenestemenn?

Bergstøl: Ja.

Forøy: I denne forbindelse vil jeg gjerne dokumentere en skrivelse:

"Nore 2/12-42.

Hr. fylkesorganisasjonsleder Asbjørn Hansen,
Drammen.

Ad rundskriv av 30/11-42.

Etter grundig å ha gjennomtenkt Innenriksdepartementets skriv til fylkesmennene i Buskerud og Vestfold finner vi å kunne meddele at det for Nores vedkommende ikke antas å være grunn til utskiftning av noen offentlig tjenestemann under ovennevnte departement.

Heil og Sal

Olaf Sørli. (s.)
N.S.lagfører i Nore.

Tore Bergstøl. (s.)
ordfører."

Dette rundskriv av 30/11 1942 omhandlet altså utskiftning av offentlige tjenestemann som ikke var stemt for N.S., og De svarte omgående at det ikke var noen i Nore?

Bergstøl: Ja.

Aktor: Det stod på den listen De hadde et navn: Gunhild Hellemo. Hun var organist. Har De vært i kladdene på henne noen gang?

Bergstøl: Ja, forsåvidt.

Aktor: Hun vilde ikke spille?

Bergstøl: Hennes far lå på sykehuset. Han var klokker. Så skulde det være messe om søndagen, og så var vel dette torsdagen -

Aktor: Hvem skulde holde messe?

Bergstøl: Det var Iglerud. Det var jo nokså vanskelig, vi stod der uten klokker og organist. Så spurte jeg henne i telefonen: Du nekter å spille til søndagen? Det vilde hun ikke svare noe bestemt på. Men i tilfelle du ikke skulde komme må du ha en grunn for det, sa jeg, du kan da ikke nekte å spille uten videre. Så svarte hun at hun var ansatt pr. messedag, og da kunde hun si op på dagen. Men alle hennes regninger som var kommet til mig var på kvartalslønn, ikke på daglønn. Dette nevnte jeg ikke noe om da, men jeg sa: Jeg er redd for at det kan bli leiheter av dette når du nekter å spille uten noen spesiell grunn. Så svarte hun: Ja, det er vel så, men det er ikke noe å gjøre ved det. Så ringte hun av. Senere traff jeg henne. Men Gunhild, sa jeg - jeg kjente henne godt. Hva synes du rent menneskelig sett om dette når din far ligger på sykehuset og ikke kan tjenestgjøre? Dette svarte hun ikke noe på da, men senere fikk jeg en skrivelse fra henne, og der sier hun bl.a: Når det gjelder menneskelige og moralske begreper så bør iallfall du tie still. Dette kom som brev til mig. Jeg tenkte at det kanskje kunde bli leit for henne, så jeg la ikke skrivelser frem i møtet. Vi øket lønnen fra kr. 250.- til kr. 500.-, men jeg sendte ikke ned skrivelse. Jeg vilde nødig hun skulde få ubehageligheter for det hun hadde sagt om mig. Jeg måtte jo opfatte det slik at jeg var så umoralak og umenneskelig at jeg måtte føle mig så skamfull at jeg bare kunde se i gulvet. -
Senere skrev hun til mig og sa at hun ikke hadde fått svar på

sin første skrivelse: Jeg svarte: Jeg oppfattet brevet som personlig til mig, derfor fant jeg ingen grunn til å legge det frem i herredsstyret. Hvis du forlanger det fremlagt skal jeg selvfølgelig gjøre det, men når jeg ikke gjorde det var det av hensyn til dig.

Aktor: Var denne affære med Gunhild Hollemo oppe i lagstaben?

Bergstøl: Ikke som sak.

Aktor: Det blev diskutert da?

Bergstøl: Ja. Særlig en av dem optrådte nokså aggressivt, slo i bordet og sa at jeg måtte ta affære, men jeg vilde ikke gjøre noe, jeg var redd hun skulde få leiheter.

Aktor: Ja, han var nå ikke prest Iglerud!

Forsv: Jeg har ikke hørt noe om dette i det hele tatt. Det er vel bare prat.

Aktor: Å, det er vel ikke så sikkert. - Men det er en annen skrivelse jeg gjerne vil dokumentere:

"Til Kirke- og Undervisningsdepartementet.

Med dette skal eg vyrdant ta meg lov til å spørre om elevar i folke- og ungdomsskular har lov til å demonstrera i klassen med innnydde flagg på jakkearmen. Dei som gjer det er gjerne elevar frå heimar som før har vanvyrd det norske flagget på annan måte. Denne bruken av flagget skaper misstemning i skulen på ymse vis. Dei heimar som har gjenge inn for nyordninga og står som medlemmer av N.S. vil sjølsagt ikkje tillate sine barn å nytta flagget til demonstrasjon mot dei som i desse tider gjer alt dei kan for det norske folket, også dei som berre spottar.

Til slutt skal eg be om at ikkje denne spurnaden må bli nytta vidare i mitt navn. Det vil berre virke til at eg vert lagt for hat av enkelte av mine elevar og kollegaer.

Rolleag, Numedal 16/4-41.

Med høivyrndnad

Tore Bergstøl."

Synes De det var riktig på det daværende tidspunkt å sende et alikt brev?

Bergstøl: Det var for å få klarlagt om det var utferdiget regler for dette.

Aktor: Hvorfor vilde De gjerne ha det klarlagt?

Bergstøl: Hvis det var tilfelle at det var utferdiget forbud, så hadde jeg antagelig henstillet til elevene å la være å bruke flagget på denne måte.

Aktor: Hvorfor vilde De ikke at henvendelsen skulde benyttes videre i Deres navn?

Bergstøl: Det var fordi det kanskje vilde skape uvilje mot mig, og jeg vilde prøve å undgå det så langt råd var.

Forsy: Var ikke De bestyrer ved skolen?

Bergstøl: Nei, det var Birketveit.

Forsy: De var lærer?

Bergstøl: Ja.

Forsy: I hvor mange år?

Bergstøl: 30.

Forsy: Jeg forstår Dem slik at De her har skrevet til departementet for å få veiledning om hvordan De som lærer hadde å forholde Dem.

Aktor: Vilde det ikke vært naturligere at De hadde bedt bestyreren gjøre henvendelse til departementet, og ikke gå bak hans rygg som anonym.

Bergstøl: Det kan nok være det.

Adm: Så har De bevilget kr. 250.- til Den norske Legion. Hvorfor gjorde De det?

Bergstøl: Ut fra den stemning som da var. Dette var et nokså tidlig tidspunkt, og henstillingen var kommet, om ikke som pålegg så iallfall press.

Adm: Hvor kom presset fra?

Bergstøl: Særlig fra partihold.

Adm: Fikk De noe brev om dette fra partiet?

Bergstøl: Nei, jeg kan ikke huske det, men det var stadig press på mig som partifelle i møte på møte.

Adm: De visste hvad Den norske Legion var?

Bergstøl: Så aldeles helt klart stod det ikke for mig.

Adm: De visste det var militært?

Bergstøl: Såvidt jeg oppfattet det var det en frivillig innsats av enkeltmennesker.

Adm: Hva skulde pengene brukes til?

Bergstøl: Dengang var jeg ikke helt klar over, men når det gjelder Frontkjemperkontoret visste jeg det.

Adm: Hva skulde bevilgningen til Frontkjemperkontoret brukes til?

Bergstøl: Det var til invalider, til frontkjemperes etterlatte og til hjelp for dem som hadde ofret en hel del av sin utdannelsestid.

Adm: Kom det oppfordring dengang De ydet til Frontkjemperkontoret?

Bergstøl: Ja, det kom flere opfordringer ~~gjennom~~^{fra} Frontkjemperkontoret og fylkesstaben.

Adm: Var det noen som protesterte dengang de kr. 250.- blev bevilget?

Bergstøl: Det kom som ordførervedtak. Vi hadde en veibesøring i Tunhovd det året, og da spurte jeg medlemmene underhånden om det var noen som hadde imot at vi ydet til Den norske Legion og Finlands Røde Kors. Det var ingen som sa nei, men jeg tok ansvaret helt alene og førte beslutningen inn i ordføreres vedtaksbok.

Adm: Da det i 1943 blev bevilget kr. 1000.- til Frontkjemperkontoret, protesterte noen da?

Bergstøl: Nei.

Adm: Blev de i det hele tatt spurt?

Bergstøl: Ja, jeg var så forsiktig i denne sak at jeg spurte om det var noen som forlangte protokolltilførsel, men ingen gjorde det.

Adm: Var ikke kr. 1.000.- meget?

Bergstøl: Nei, etter kommunens økonomiske stilling var det det minste vi kunde tenke å slippe med. I de år jeg var ordfører betalte vi først all gjeld og jernbanebidrag som stod tilkøst, og vi la op 1 million kroner, som jeg overlot i bankbøker til dem som tok over etter mig.

Adm: Så ydet De 9te april 1943 kr. 50.- av egne midler til Frontkjemperkontoret?

Bergstøl: Dette vil jeg gjerne forklare litt om. Jeg leverte andel ved til Kongsberg Dampsag. Samtidig leverte lagfører Olaf Sørli også ved dit. Så kom det melding fra Kongsberg Dampsag om at det var et billass med ved som man ikke visste hvor den var blitt hentet. Ingen kunde avgjøre om det var min eller Sørli's ved. Så ~~ment~~ nevnte Sørli at siden vi ikke kunde bli enige om hvem som skulde ha pengene, fikk vi la dem gå til Frontkjemperkontoret. Det gjaldt kr. 100.-, så det blev kr. 50.- på hver. Enten har jeg altså da gitt kr. 100.- til Frontkjemperkontoret eller ingenting.

Foray: Dette med 9. april, det er pussig at det skulde falle akkurat på den dagen?

Bergstøl: Det hadde ingenting med 9. april å gjøre. Noen jubileumsbevilgning var det ikke.

Foray: I dette punkt forstår jeg Dem da slik at enten De har ydet noe bidrag eller ikke vet De ikke. Under denne omstendighet synes jeg nok at disse kr. 50.- skulde droppes.

Aktor: Disse to solgte lassot og ga kr. 50.- hver.

Foray: Hvis det er juridiske rebuser det gjelder kan det være forskjellige løsninger, men dette er strafferett. - De trodde

Bergstøl: Ja, det kom flere opfordringer ~~gjort~~ ^{fra} Frontkjemperkontoret og fylkesstaben.

Adm: Var det noen som protesterte dengang de kr. 250.- blev bevilget?

Bergstøl: Det kom som ordførervedtak. Vi hadde en veibesøring i Tunhovd det året, og da spurte jeg medlemmene underhånden om det var noen som hadde imot at vi ydet til Den norske Legion og Finlands Røde Kors. Det var ingen som sa nei, men jeg tok ansvaret helt alene og førte beslutningen inn i ordførersens vedtaksbok.

Adm: Da det i 1943 blev bevilget kr. 1000.- til Frontkjemperkontoret, protesterte noen da?

Bergstøl: Nei.

Adm: Blev de i det hele tatt spurt?

Bergstøl: Ja, jeg var så forsiktig i denne sak at jeg spurte om det var noen som forlangte protokolltilførsel, men ingen gjorde det.

Adm: Var ikke kr. 1.000.- meget?

Bergstøl: Nei, etter kommunens økonomiske stilling var det det minste vi kunde tenke å slippe med. I de år jeg var ordfører betalte vi først all gjeld og jernbanebidrag som stod tilkøst, og vi la op 1 million kroner, som jeg overlot i bankbøker til dem som tok over etter mig.

Adm: Så ydet De 9^e april 1943 kr. 50.- av egne midler til Frontkjemperkontoret?

Bergstøl: Dette vil jeg gjerne forklare litt om. Jeg leverte andel ved til Kongsberg Dampsag. Samtidig leverte lagfører Olaf Sørli også ved dit. Så kom det melding fra Kongsberg Dampsag om at det var et billass med ved som man ikke visste hvor den var blitt hentet. Ingen kunde avgjøre om det var min eller Sørli's ved. Så ~~ment~~ nevnte Sørli at siden vi ikke kunde bli enige om hvem som skulde ha pengene, fikk vi la dem gå til Frontkjemperkontoret. Det gjaldt kr. 100.-, så det blev kr. 50.- på hver. Enten har jeg altså da gitt kr. 100.- til Frontkjemperkontoret eller ingenting.

Forøy: Dette med 9. april, det er pussig at det skulde falle akkurat på den dagen?

Bergstøl: Det hadde ingenting med 9. april å gjøre. Noen jubileumsbevilgning var det ikke.

Forøy: I dette punkt forstår jeg Dem da slik at enten De har ydet noe bidrag eller ikke vet De ikke. Under denne omstendighet synes jeg nok at disse kr. 50.- skulde droppes.

Aktor: Disse to solgte lassot og ga kr. 50.- hver.

Forøy: Hvis det er juridiske rebuser det gjelder kan det være forskjellige løsninger, men dette er strafferett. - De trodde

altså at de pengene som gikk til frontkjemperkontoret blev brukt til invalider?

Bergstøl: Ja.

Foray: Til invalider, støtte til frontkjemperes utdanning o.s.v?

Bergstøl: Ja.

Foray: Samtidig som det blev bevilget kr. 250.- til Den norske Legion blev det bevilget kr. 250.- til Finlands Røde Kors. Kan De gi noen forklaring på denne fordeling?

Bergstøl: Nei. Det blev bevilget nok så meget til støtte for både Finlands Røde Kors og Norges Røde Kors. De hadde jo store utgifter til pleie av soldater.

Foray: Kan De huske hvor store beløp lignende kommuner bevilget dengang?

Bergstøl: Nei, men jeg kan forsikre at det efter kommunens økonomiske stilling var forsvinnende små beløp som blev bevilget i Norge.

Foray: Alle kommuner ga alike bidrag dengang?

Bergstøl: Ja, som regel.

Foray: Så De mente at under dette var det ikke godt å komme?

Bergstøl: Nei.

Aktor: Syntes De det var riktig å yde disse bevilgningene?

Bergstøl: Hvis jeg ikke hadde kjent mig i litt av en tvangsstilling hadde jeg vel ikke gjort det. Men den som står som leder av en kommune under det ene eller annet system blir av og til nødt til å gjøre vedtak som han vet går endel av bygdefolket imot.

Aktor: Altså lokale interesser - at det kanskje gikk endel av bygdefolket imot. Så De ikke litt større på en slik bevilgning? Så De ikke på det mer i forholdet Norge kontra Tyskland?

Bergstøl: At det skulde være en støtte til tyskerne? Nei, det så jeg ikke.

Aktor: Hvad mente De det skulde være støtte til?

Bergstøl: Det var til dem som hadde vært uheldige i krigen.

Aktor: På hvis side?

Bergstøl: Til frivillige, som var blitt invalide. Det blir forsviddt det samme, hvor de hadde kjempet.

Aktor: Men det var jo tilskudd til frontkjemper og frontkjemperes efterlatte. Vil det si russiske frontkjemper?

Bergstøl: Jeg mente det var på samme måte som de som meldte sig frivillig til krigen i Spania.

Aktor: Men det er ikke det samme! Norge var vel ikke i krig med Spania! Men det var altså dette at det var invalider?

Bergstøl: Ja.

Aktor: Hvorfor kunde De ikke yde bidrag til Norges Vanførelag?

Bergstøl: Ja, det gjorde vi til stadighet.

Aktor: For det vesentlige ved denne sak var ikke at det var til invalider, men til frontkjemperne. Indirekte var det en støtte til frontkjemperbevegelsen. Dro man ut, så hadde man en viss sikkerhet for at man fikk noe, og mistet man livet så fikk familien økonomisk støtte. Det var en moralsk støtte for dem som meldte sig frivillig. Økonomiske bekymringer er alltid noe som teller når man skal ta et standpunkt, ihvertfall i et slikt tilfelle.

Adm: Verdien av Deres eiendom er ført op med kr. 37.000.--. Kan det passe?

Bergstøl: Nei, det passer ikke, for skogen er jo uthugget nå. Jeg satt i varetekt da registreringsforretningen blev holdt og hadde ikke anledning til å gi noen opplysninger. Forholdet er at jeg en stund før hadde mottatt av Kongsberg Dampsag kr. 20.000. som forskudd på rotsalg, men tømmeret var ikke hugget. Da jeg kom hjem, spurte jeg kona om hun hadde gjort oppmerksom på dette med rotsalget. Ja, hun hadde nevnt det for takstmennene, men de hadde svart at de måtte taksere eiendommen slik som den var den dagen med tømmeret stående på rot. Så spurte jeg om hun hadde nevnt at jeg hadde fått kr. 20.000.- i forskudd, men det hadde hun ikke vært klar over. Hadde jeg ikke fått disse kr. 20.000.- i forskudd, så hadde jeg hatt så mye mere i gjeld.

Adm: Hadde De gjeld da?

Bergstøl: Jeg hadde kr. 49.000.- i gjeld.

Forsy: Godtas det at de kr. 20.000.- kommer til fradrag?

Aktor: Vi kan gå med på at gjelden er gått ned med kr. 20.000.--.

Adm: Hadde De kr. 40.000.- i gjeld på en gård som er verdt kr. 37.000.--?

Bergstøl: Jeg kjøpte eiendommen i 1926-27, da prisene ennu var høie, og satt med kr. 6.000.- i personlig inntekt i 15-16 år. Jeg kunde ikke betale en øre på gjelden, enda jeg drev gården med egen hjelp.

Forsy: Er det så at aktor vil ta hensyn til de kr. 20.000.--, slik at når registreringsforretningen viser kr. 45.400.--, så trekker vi fra gjelden og de kr. 20.000.--.

Aktor: Nei, det vilde ikke en takstmann gjøre.

Forsv: Da registreringen blev holdt hadde han mottatt pengene, men ikke hugget.

Aktor: En skog går ikke ned kr. 20.000.- i verdi fordi om man hugger for kr. 20.000.-.

Adv: Det mener jeg også.

Aktor: Var det tømmer eller ved De hadde solgt?

Bergstøl: Bare tømmer.

Aktor: Hvor meget mener De skogen er verdt?

Bergstøl: Idag er skogen svært lite verdt. Det meste av den er hugget snaut, for det var gammel skog som var blinket etter dimensjonssystemet. Da blir det så å si bare den syke skogen som står igjen, så det blir å gå løs på den og ta slakteverdien - snauhugge. Det må helt ny skog til fra bunnen av, det blir bare stående igjen noen frøtrær. Fongen holdt nettop et kursus her, han var innom både min og andres skog, og han sa at ved fornyelse av skogen vil det gå ca. 70 år fra siste avvirkning, det er med godt lende.

Aktor: Så De mener skogen er lite verdt?

Bergstøl: Svært lite.

Aktor: Mener De den er verdt kr. 7.000.-?

Forsv: Er det så at aktor ikke godtar registreringsforretningen? Jeg har forstått det slik at det er aktorats eneste bevis som er fremlagt m.h.t. erstatningskravet.

Aktor: Jeg bygger på ligningsansettelsen for 1945/46. Eiendommen er her oppført med kr. 38.000.-. Nu vil jeg selvfølgelig ikke påstå at ligningsansettelsen svarer til omsetningsverdien. Ligningsansettelsen er jo en gjennomsnittsverdi over lang sikt, og det er klart at eiendomsverdien varierer sterkt til begge sider av gjennomsnittet alt eftersom skogen vokser til eller man avvirker, men derfor kan man jo ikke si at skogen forringes med kr. 20.000.- fordi om man hugger for kr. 20.000.-.

Forsv: Nei, man må kan jo ikke regne verdien høyere enn den er heller.

Aktor: Men etter uthugsten på kr. 20.000.- som Kongsberg Dampsg hadde foreligger der en ny uthugst som er anslått til kr. 7.000.-.

Forsv: Dette er jo løse anslag. Men her har vi en registrering - en takst på eiendommen, og er det så at man ikke skal bygge på den, så synes jeg det hadde vært rimelig at påtalemyndigheten hadde kommet med en ny takst, ikke bare løse antagelser.

Aktor: Det er ikke løse antagelser - -

Forsv: Det blir prosedyrespørsmål. - I denne forbindelse vil jeg få dokumentere skrivelse med orientering fra mig til politimesteren på Kongsberg 22/5 1946:

"Ad straffesak Torø Bergstøl, Nore.

Under henvisning til min ekspedisjon 14. ds. og senere telefonsamtale tillater jeg mig vedlagt å oversende Dem:

1. Erklæring 7/3 fra Nore ligningsnemnd.
2. Erklæring 1/3-46 fra settelensmann Eide.
3. Skrivelse 9. mars fra Kongsberg Dampsag.
4. Skrivelse 18/7-45 fra Numedal fylkeskule.

Det fremgår av bilagene at skogen er prosentlignet. Ved registreringen 21. juni 1945 ble gården taksert slik som den da var, idet man ikke var oppmerksom på at Bergstøl i 1941 hadde solgt skog på uthugst og den gang mottok kr. 20.000.-. Kr. 20.000.- må derfor komme i fradrag i den i registreringen anførte takst, idet det jo er takket være denne utbetaling han har avbetalt kr. 20.000.- på pantegjelden.

Utskrift av registreringen fulgte ikke sakens dokumenter. Jeg går ut fra at denne blir skaffet til veie.

Når tiltalebeslutningen er utferdiget går jeg ut fra jeg får sakens dokumenter på vanlig måte."

Det henvises til 2 erklæringer:

"Erklæring.

På foranledning skal jeg bevitne at det i Nore herad er prosentligning av skog. Skogene blir da holdt i en gjennomsnittsverdi. Etter en sterk avvirkning blir da verdien liggende for høit, mens den når skogene står med forholdsvis stor tremasse blir liggende for lavt.

Nore likningsnemnd 7/3-46.
K. Kittilsland." (sign.)

"Erklæring.

Herved bevitnes at under registreringsforretning hos Torø Bergstøl den 21-6-1945 ble gården taksert med de verdier som da var på eiendommen. Vi hadde ikke kjennskap til at Bergstøl hadde tatt imot noe forskudd på salg av tømmer på rot.

Eide 1-3-1946.

Settelensmann.

J. Eide." (sign.)

Skrivelse av 9/3 1946 fra Kongsberg Dampsag til Torø Bergstøl:

"Som svar på Deres skriv av 3. ds. meddeles at De på uthogsten i Verjedalen er utbetalt følgende beløp:

30/10. 1941 - kr. 10.000.- og
8/4. 1942 - kr. 10.000.-."

Snnvidere vil jeg få dokumentere en skrivelse fra herredsskogmesteren i Nore og Uvdal:

"På foranledning kan jeg uttale følgende om driftsforholdene m.v. i Straumen skog. Skogen strekker seg fra Straumen gard ved Norefjorden og utover til Sigdalsdølet. Driftsforholdene er tunge og vanskelige. En stor del av skogen ligger i Vergjedalen, med drift til og fløtning i elven Vergja. Der er dårlige driftsveger, og fløtningen i Vergja fordyrer driften ytterligere.

Skogen mangler delvis driftshus. For å få gjennomført rasjonell drift av hele skogen må en rekne med å bygge flere koier. Likedan vil vegarbeider bli nødvendig.

En del av skogen ligger på lav bonitet, og har svært liten tilvekst.

Hødberg 1. juni 1946.

Herman Ulsøen. (sign.)
Herredsskogmester i Nore og Uvdal."

Skrivelse av 3/6 1946 fra herredsaagronomen i Nore:

"Fråsegn om garden Straumen i Nore og om driftstilhøva der.

Straumen gard i Nore, gr. 161 brur. 1, som Tore Bergstøl eig, er på ca. 40 dekar dyrka jord og 15 dekar naturleg eng på innmark. Jorda er steinfull, sjøl der den er dyrka, på grunn av den grove morenegrus som matjordlaget ligg på. Dette gjer at for kvar gong jorda vert ompløgd, er det alltid store mengder med stein som må brotast fram og køyrast vekk dersom ein skal halda matjordlaget og plogdjupna ved like. Den dyrka jorda ligg i sterkt kupert terreng, og derfor vil mykje av den verta for turr, så det kunde her vere lønsamt med kunstig vatning, noko som det ikkje er. Den dyrka jorda ligg ikkje saman, men er delt på 7 felt på ei veglengd av ca. 2 km. med haugar og skog i mellom. Dette til saman gjer at drifta på garden vert tungvind. Kulturbøite finnst det ikkje, men det er bra henn til buskapen.

Uthus på garden er gamle, og den noverande eigar har vølt på dei etter kvart, så dei kan brukast, men er ikkje tidsmessige då stallar, løe og fjøe stand kvar for seg. I stallane er det ikkje innlagt vatn. Arbeidet med foringa og stellet av buskapen vert derfor tungvind, og dersom ein skulde leiga fjøarøktar, vilde det nok verta vanskeleg å få nokon etter som husa er no. Ein må derfor byggja nytt uthus på garden.

Det er to våningshus på garden og eit sumarhus. Det eine våningshuset er gammalt og tek til å forfalla. Det andre er sett opp seinare og er eit tilfredsstillande hus med 6 rom, som gardfolka bur i no. Sumarhuset er bra. Det fell sers kostbart å halda i stand så mange hus som det vert etter den gamle og tungvindte byggjemåten.

Nore 3-6-1946.

Olav Skifterud. (sign.)
heredsagronom."

Forsy: Jeg forstår Dem da slik at De mener Deres formue, når det tas hensyn til verdien slik som de er, vil deie mig om ca. kr. 20.000.-?

Berestøl: Ja.

Forsy: Det blir da tiltaltes forklaring. Så får aktor hvis han vil bygge på noe annet komme med nye takster.

Aktor: Ja, for mig er tiltaltes forklaring altfor knapp. Eiendommen er satt til kr. 37.000.-. I ligningsansettelsen er jordveien satt til kr. 15.000.-. Differanse kr. 22.000.-. Så er det hugget for kr. 20.000.-, som efter forsvarerens mening skal gå til fradrag på skogen, altså er skogen verdt kr. 2.000.-.

Forsy: Nei, dette er ikke mitt resonnement!

Aktor: Jo, det må det være.

Forsy: Dette er prosedyre! Hvis vi først skal gå nærmere inn på dette, så må det tas hensyn til at eiendommen, dengang disse kyndige folk registrerte den 21/6 1945, blev taksert til kr. 37.000.-, og at ingenting var levert av det tømmer som han hadde fått kr. 20.000.- i forskudd for. Det riktige vilde være å føre opp bruttoformuen med kr. 45.000.-, og at man ikke tok hensyn til de kr. 20.000.- som han hadde mottatt, med andre ord at man førte disse kr. 20.000.- opp i pantegjelden. - Forøvrig - hvis man først skal komme inn på verdien - mener jeg ved erklæringer å ha godtgjort at verdiansettelsen er for høi, fordi man ikke har tatt hensyn til den elendige forfatning som husene er i, og ikke tatt hensyn til de spesielle uttalelser som skogmester og herredsaagronom gir angående skogsdriften og jordveien. Tiltalte mener at han kommer til en formue på kr. 21.416.-. Det er tiltaltes forklaring. Den bygger jeg på. Hvis den ikke skal brukes må det bli ny takst. Situasjonen er nokså vanskelig, idet tiltalte har foretatt adskillig påkostning på veier o.s.v., så hvis vi skal gå ut fra stillingen idag må det helt ny takst til hvis vi skal komme til noen realitet. Ellers blir det løse gjøtninger, og istedetfor det må vi ta de skriftlige bevis som er ført fra forsvarers side med i betraktningen samt tiltaltes forklaring.

Aktor: Er tømmeret drevet frem efter frigjøringen?

Berestøl: Ja.

Aktor: De mener altså at de kr. 20.000.- må trekkes fra de kr. 37.000.-?

Forsy: De kr. 20.000.- må regnes som gjeld.

Aktor: Det er ikke gjeld. Det er situasjonen idag vi skal regne med.

Forsy: Vel, da får vi holde ny takst!

Aktor: Hvor meget mener De jordveien er verdt?

Bergstøl: Det kan jeg ikke si så nøie. Inntekten av skogen blir brukt til dekning av utgifter ved gårdsdriften.

Aktor: I ligningsansettelsen er jordveien satt til kr. 15.000.--.

Bergstøl: Jeg vet bare at den som skal leve av Straumen gård synes jeg synd i.

Aktor: Besetningen på gården er: 1 hest, 1 unghest, 4 kuer, 1 okse, 2 kviger, 5 sauer, 1 geit.

Bergstøl: Men De skulde vite hva det koster å skaffe foret til disse dyrene.

Aktor: De vet ikke hvor meget den kan utgjøre den siste uthugst som Kongsberg Dampsag kjøpte? Det er vel på det nærmeste hugget?

Forsy: Hvis aktor hadde annet enn det som fremgikk av dokumentene å overraske meg med, så skulde han ha gitt beskjed om det så jeg kunde ha anstillet undersøkelser. Jeg har bare sakens dokumenter å holde mig til.

Aktor: Tiltalte vet det like så godt som mig.

Forsy: Men jeg vet det ikke, og jeg bygger på sakens dokumenter. Hvad der forekommer utenom dette motsetter jeg mig at man tar hensyn til.

Aktor: Man kan ikke motsette sig det, man må begjære saken utsatt. Det har ikke så stor betydning, men kontrakten er anslått til kr. 7.000.--, det kan hende det blir kr. 6.500.-- eller 7.500.--.

Bergstøl: Jeg kunde godt latt være å oprette denne kontrakten med Kongsberg Dampsag. Nå skal jeg altså straffes for at jeg har villet holde arbeidet igang og skaffe tømmeret. Hadde jeg ikke gjort det så hadde ikke den posten vart der.

Aktor: Men skal De tjene på posten? Bare denne uthugstkontrakt på kr. 7.000.-- gir en liten veiledning om skogens verdi. Hvad slags vekt man skal legge på det vil jeg ikke uttale mig om, jeg vil bare peke på de faktiske forhold som har betydning for vurderingen. Det er ikke matematikk, det er skjønn. - I tillegg til eiendommen kommer altså besetningen. Hvor stor er den idag?

Bergstøl: Omtrant som da: 6 kuer, 2 kalver, 1 voksen hest og en unghest som ikke er tatt i bruk.

Aktor: Det kan altså stort sett bli det samme som i ligningsansettelsen. De har verdsatt besetningen i formuesoppgaven til kr. 3.900.--. Det kan vel være i lavests laget.

Forsy: I registreringen er en hest satt til kr. 2.000.--. Det høres svært meget ut. Men jeg kan ikke skjønne annet enn at vi får legge registreringsforretningen til grunn og ikke trekke inn slike utenomrettslige forhold midt under hovedforhandlingen.

Aktor: Hvor stor gjeld skal vi operere med?

Forsy: Ja, skal vi komme frem til stillingen idag så er det en

mer: andre gjeldsposter som det må tas hensyn til.

Adm: Hva slags gjeldsposter?

Forsv: Forskjellige krav i anledning av at han har påkostet hytter, utbedret veier, o.s.v. Dessuten diverse skatter. Så det er et meget innviklet regnestykke å komme frem til status idag.

Bergstøl: Så skylder jeg tusenvis av kroner til mine barn, som har vært med på alt slitet.

Forsv: Det er en annen side ved saken, som også vil kunne volde store problemer hvis aktor gjør dette spørsmål for vidt-løftig.

Aktor: Hvor meget mener da tiltalte at man skal sette netto-formuen til?

Forsv: Netto-formue kr. 21.400.--.

Aktor: I formuesoppgaven sier han kr. 23.870.--.

Forsv: Men så er det forskjellige poster som kommer til fradrag. Det er da ikke noe å gå så nøie inn på dette, synes jeg.

Aktor: Hvor meget har tiltalte tjent som ordfører?

Forsv: Det er ikke påstått noen inndragning.

Aktor: Påstanden er ikke nedlagt.

Forsv: Men hvis det hadde vært klart at påstanden også skulle gjelde inndragning av ordførerlønnen, så ville det krevet en annen bevisoppgave fra min side enn det som foreligger. Jeg har forstått det slik at påtalemyndigheten var kommet til at det ikke var grunnlag for å kreve inndragning av ordførerlønnen.

Aktor: Jeg kan være enig i at det ikke er tatt med her, men det burde vært gjort.

Forsv: Jeg har sett det slik - og det har nok også vært statsadvokat Bjørnviks mening - at ~~en~~ det, grunnet de spesielle omstendigheter som foreligger i dette tilfelle, ikke skulle nedlegges påstand om inndragning av ordførerlønnen. Det kommer jo vidner som bekrefter at tiltalte var den eneste mann som kunde brukes og den heldigste mann for bygda som ordfører.

Vidneforklaring.

1. vidne: Distriktslæge Bang, Nore, 48 år, ikke beslektet med tiltalte.

Forsv: Kan De fortelle noe fra Deres kjennskap til Bergstøls virksomhet i okkupasjonsårene som ordfører i Nore.

Bang: Som ordfører hadde ikke jeg noe med Bergstøl å gjøre annet enn i helse rådsmøtene.

Forsv: Merket De noen gang at han tok N.S.-hensyn?

Bang: Nei, jeg hørte ikke noe om det. Tvertimot hørte jeg at han var en flink og korrekt ordfører. Det var ikke snakk om noen nasistisk i herredsstyret annet enn denne frontkjemperhistorien.

Forsv: Har De noe kjennskap til den?

Bang: Nei, ikke direkte, men jeg hørte rykter om at det blev bevilget visstnok kr. 1.000.- i Nore, som har et budgett på kr. 800.000.-, og det blev sagt at dette hadde Bergstøl gjort så kjapt og fort for at ikke de andre nasistene skulde forsøke å få beløpet høyere. Han trodde han var nødt til å gjøre det. Sammenlignet med andre kommuner var kr. 1.000.- lite. - Derimot husker jeg at jeg engang diskuterte dette med Bergstøl - det må ha vært en tid i forveien da andre kommuner hadde begynt å bevilge tilskudd til frontkjemperkontoret. Vi diskuterte jo politikk med nasistene, vi hadde forskjellige synspunkter. Så sier jeg bl.a. til Bergstøl: Men dette med frontkjemperne, det er jo å blande sig op i krigen! Ja, jeg liker det ikke, sa Bergstøl.

Forsv: Så når han allikevel bevilget tilskudd til frontkjemperkontoret var det fordi han følte sig presset som ordfører?

Bang: Det er jo mange som er nødt til å gjøre ting som de ikke liker.

Forsv: Og hans forhold forøvrig i bygda?

Bang: Bergstøl har jeg kjent i 12-13 år. Bergstøl er Bergstøli. Han har vært et rettskaffent menneske som jeg stolte på, vel utstyrt med evner, ikke ung, sitter jo med stor erfaring og har stelt mye med forskjellige gjøremål - landbruksselskapet, ansett ved fylkesskolen o.s.v. - det er ikke noen smågutt. Jeg kjente ham som et rettskaffent menneske, og jeg var meget glad for at vi hadde en ordfører av denne sorten, for vi hadde ikke bare helt pålitelige mennesker her. Det var en farlig tid. Det var jo ca. 3.000 mennesker her, 400 anleggsarbeidere, nye krutt! Men jeg har inntrykk av at Bergstøl gjorde alt han kunde for å undgå vanskeligheter. Jeg har sagt at Bergstøl med lensmann Hvaale i ryggen har sikkert reddet Nore fra store ulykker. Som de ansvarlige mennesker de er har de ikke latt sig villedes av de uansvarlige nasister, og det skal sies til Bergstøls forsvaret, for vi hadde helt ville mennesker her. Jeg tror vi hadde

hatt en 20-30 arrestasjoner, med en hel bråte Tysklandsfanger, kanskje 7-8 dødsfall. Vi hadde en fyr som het Langsoth her - en forbryter som satt med en betinget dom - han meldte alt mellom himmel og jord -

Forav: Så De mener det var et hell og en lykke for bygda å ha en mann som Bergstøl i spissen?

Bang: Ja, det mener jeg. Det var en lykke for oss og en ulykke for Bergstøl. Arrestasjon og fengsling er en personlig ulykke, det byr ham imot. Han er tross sin åndelige styrke en svak mann.

Forav: Vet De om De personlig noen gang var i faresonen, og at Bergstøl fikk avverget det?

Bang: Det kom 2-3 nasister til mig en kveld. De fortalte at det hadde vært et møte, og nå måtte jeg være forsiktig. Hva skal jeg være forsiktig med? spurte jeg. Du snakker for mye, sa de. Bl.a. skulde jeg ha sagt at alle nasister i Nore var undermålers.

Nå har ikke jeg brukt uttrykket "undermålers", men jeg har sagt at det er noe i veien med nervene, på samme måte som overlage Sætre sa: Toppen av nasistene kjenner jeg igjen 25 % av blandt mine neurastenikere. Lager ser mere psykologisk på det enn dere sakførere og politiet.

Men det hadde altså vært et møte, hvor visstnok fylkesførereren var tilstede, og denne hadde fått henstilling om å fjerne ingeniør Mathiesen og mig og endel andre, fordi vi var aktivt imot hele N.S. Og så hadde Bergstøl stått op og sagt: Nei, skal dere begynne å fjerne slike folk som dr. Bang og de disse andre, skal dette drives så langt at den personlige frihet på denne måte skal knekkes, så vil jeg ikke være med på det. Han fikk støtte av bl.a. Nils Loftsgård - som er en mann som heller ikke er uten evner - og det endte med at det ikke blev noe av det hele.

Da så disse karene kom om kvelden - altså ikke Bergstøl - skjeldte jeg dem ut, bad dem ryke og reise til Bloksberg, reagerte i Øieblikkets stemning - kanskje litt ubetenkt og tåpelig. Jeg har det med å erte folk, jeg sjenerer mig ikke. Jeg mente at dette var folk som ikke behövde å lære mig hvordan jeg skulde opføre mig.

At Nore har undgått en masse ulykker ved at Bergstøl satt som ordfører er jeg ikke et Øieblikk i tvil om. Derfor har jeg også tilbudt mig å være vidne. Vi hadde en hel del uansvarlige elementer her som lå på maven for tyskerne.

Bergstøl trodde vel at N.S.-styret skulde redde fedrelandet på en eller annen måte. Jeg har aldri skjönt det, men at han mente det hederlig det tror jeg. At han var tyskvennlig tror jeg ikke. At han var profitør tror jeg ikke. Jeg tror ikke han skjønner sig på penger i det hele tatt, tross han har meget gode evner. Han bygger op alle sine hus og legger tak på dem og driver eiendommen tiltopps, men tjene penger det gjør han ikke. Han er litt av en idealist. Jeg har inntrykk av at han forløste sig på nasistens program, som jo var for å lokke, og ikke minst lokke bønder. Og det kan nok hende efter så

mange vanskelige år for bøndene at de hadde fått et syn som gjorde dem lett mottagelig for et system som tok mere hensyn til jordbruket. - Bergstøl har hatt noe å spekulere på som har veltet det sunde resonnement han ellers hadde. Det er noe som har ligget bakom som har gjort at han har mistet vurderingen - på samme måte som offiserene - de blev sparket på i alle år, og en vakker dag går det rundt for dem. Folk som sparkes på i årevis og har det vanskelig har lett for å komme av sporet.

Men det er ikke tvil om at Bergstøl har holdt borte alt det bråket vi ellers vilde hatt, f.eks. med Langseth, som vilde ha bragt Norge op i en ulykke av dimensjoner. Bergstøl har hatt lensmann Hvaale ved siden av sig. Hvaale var jo 100 % tyskhatet, men de to dro godt sammen. Og vi visste at vi kunde stole på dem.

Forsy: Har De behandlet Bergstøl som læge? Vi har en uttalelse her fra distriktslæge Strømman. Jeg kan kanskje få dokumentere den i denne forbindelse. Det gjelder skrivelse av 22/6 1945 fra distriktslæge Fredrik Strømman til Politimesteren i Kongsberg!

"Ad Tore Bergstøl.

Tore Bergstøl søkte meg igår på kontoret på Fylkeskolen i Rollag. Han frambed et sykdomsbillede med sterk nervøs depresjon, gråteanfoll og skjelvende og med en egen nervøs uro som kan peke hen på et snarlig nervöst sammenbrudd.

Jeg tillater meg å anbefale at han for sin helbreds skyld blir løslatt mot meldeplikt."

I henhold til dette blev han løslatt 27/6 1945.

Dr. Strømman sier altså her: Sterk depresjon, gråteanfoll og skjelvende. Hvordan tror De det vilde stille sig hvis det skulde gå slik at han blev satt inn igjen?

Bang: Ja, det er jo ikke så godt å si, men Rollag tålte han altså ikke. Det sannsynlige er at det blir det samme op igjen. Jeg tror forresten Bergstøl har hatt straff streng nok. Når jeg ser på enkelte andre, Gregar Bakke f.eks., så har den psykologiske betydning av straffen ikke virket det spor, han har mat og tobakk og har aldri hatt det så bra, mens derimot Bergstøl som har vært ute har hatt det vondt hver dag. Men forresten, det blir vel ikke ilagt straff efter hvad vedkommende tåler eller ikke tåler.

Forsy: Det kan kanskje være momenter som kan ha betydning for betinget dom.

Bang: Ja, kan det ha betydning i så måte vil jeg absolutt anbefale betinget dom. Bergstøl har tatt sig så uhyre nær av dette at han har fått straff stor nok. Jeg har vært på Strauman og sett at han ikke har hatt det godt, han er ikke hårdkokt -

Vidnet blev edfestet.

2. vidne, journalist Tormod Ruud, Drammen, 42 år, ikke beslektet med tiltalte.

Foray: Kjenner De Bergstøl?

Ruud: Ja, jeg har kjent ham fra før krigen.

Foray: Har De noe særskilt å fortelle om ham fra krigsårene?

Ruud: Det er spesielt én episode som jeg gjerne vil nevne. Denne historien går tilbake til vinteren 1943. Jeg var tilsluttet etterretningstjenesten og fikk i oppdrag å skaffe et sikkert slippsted i trakten omkring Sørkje. Vi valgte Trihyrnevannet, og jeg ga beskjed om at det var i orden der. Det kom 3 karer fra Oslo, som skulle ta imot slippet. Egentlig var det ikke disse som skulle ha kommet, dette var en eldre kar, ellers bare unggutter. De bodde på kontoret hos mig.

Flyet kom først én natt, men forsøket mislyktes. Så var det på igjen, vi kunde jo ikke gi oss så fort. Men ganske tidlig om morgenen blev jeg vekket ved at den ene gutten kom inn til mig. Slippet var kommet, fallskjermen hadde ikke åpnet sig, mannen var død. Gutten var aldeles vettakrent, de hadde flyktet i panikk fra slippstedet.

Jeg måtte opsøke Storm-Munch, som var leder for Mil-Org, og meddele ham hvad som var skjedd. Samme natt blev det sendt en ekspedisjon fra Kongsberg opover. De fant ikke liket. Det skulde være 2 containere. Ny ekspedisjon natten etter, det var 2 mann fra Rollag, den ene var Torvald Nerdalen. De fant liket og senket det i fjorden ved Trihyrnevannet.

Så går tiden, og så kommer det en ekspedisjon fra Oslo for å hente containerne. De fikk ikke med sig alt, jeg var med selv. Så gjemte vi resten på et nærmere avtalt sted, hvor vi skulde hente det senere. I den anledning blev det lørdagen etter sendt 5 mann opover fra Kongsberg under ledelse av Rolf Bjørndalen. Samme formiddag hadde en Starnes og en gårdsgutt gjort funnet. Heldigvis var det ikke satt ut vakt. De 5 fant stedet, men ikke våpnene. Det var utenbygds folk som hadde hatt befatning med det, det kunde ikke føres tilbake til bygda. Denne episode blev dyssat ned.

Jeg blev arrestert i 1943. Spørsmålet dukket ikke op, og jeg trodde saken var vel begravet. Jeg slapp løs ved nyttårstid 1944/45 og fikk ordre om å flytte fra Kongsberg og Drammen. Jeg bosatte mig rett overfor Straumen. Jeg kjente jo Bergstøl fra før og kom ofte i snakk med ham. Det var vel engang i januar 1945 at Bergstøl fortalte mig at han på fylkestinget våren før hadde vært sammen med lensmann Frogner. Da hadde Frogner fortalt ham om denne mannen som var funnet og om våpenfunnet. Bergstøl og Frogner var blitt enige om at dette måtte de for Guds skyld holde stille med. Bergstøl visste ikke at jeg hadde hatt noe med det å gjøre. Jeg blev mildest talt helt forskrekket. Hvordan det var sivet ut vet jeg ikke, men Bergstøl sa at de var blitt enige om å holde saken hemmelig for å undgå ulykker det vilde føre med sig. I samme forbindelse sa Bergstøl at det skjedd nok litt av hvert rundt omkring, og at det nok var en motstandsbevegelse.

Forsv: Han var allerede klar over dette med hjemmefronten, og han arbeidet altså, såvidt jeg kan forstå, for at alt slikt skulde dekkes?

Ruud: Ja, jeg fikk tydelig inntrykk av at han var meget engstelig for at noe slikt skulde bli meldt til myndighetene, som kunde gå til aggressive tiltak.

Forsv: De visste naturligvis at han var nasist?

Ruud: Ja. Jeg snakket selvfølgelig aldri med Bergstøl om den slags saker, men som journalist kom jeg ofte i diskusjon med Bergstøl.

Forsv: Vet De om han gjorde forsøk på å påvirke folk?

Ruud: Jeg spurte engang Kristian Hagen, som var med på en tur som Nore herredsstyre hadde til Tunhovd, om Bergstøl hadde forsøkt å påvirke ham, men det hadde han aldri gjort. Jeg vet at Bergstøl samarbeidet med Kristian Hagen.

Forsv: Så når Bergstøl vitterlig har skrevet disse 2 propaganda-artiklene, så må det vel være riktig det som han sier, at han var sterkt opfordret til det?

Ruud: Det tør jeg ikke si noe om, men jeg blev litt overrasket da jeg leste dem.

Forsv: Etter Deres kjennskap til hans vesen stod det igrunnen i strid med dette forstått.

Ruud: Jeg var ofte i herredsstyret og refererte, og det blev tatt strengt saklige hensyn i enhver sak. Etter et slikt herredsstyremøte bodde jeg hos Bergstøl, og da kom vi inn på bevilgningene. Han gjorde det som ordførervedtak, sa Bergstøl, fordi han visste at ikke alle i herredsstyret var stemt for det, og da vilde han ta ansvaret selv for ikke å sette andre i ubehageligheter.

Forsv: Som forholdene dengang var mente han at han var nødt til å bevilge noe?

Ruud: Det nevnte han ikke noe om.

Vidnet blev edfestet.

3. vidne, lensmann Kittil Hvaale, Nore, 64 år, ikke beslektet med tiltalte.

Forsv: De var lensmann her under krigen?

Hvaale: Ja.

Forsv: Hele tiden?

Hvaale: Ja.

Forsv: Det er spørsmål om De kan fortelle noe til belysning av Bergstøls forhold under okkupasjonen.

Hvaale: Forholdene her i Nore under krigen var verre enn på mange andre plasser av den grunn at vi her hadde nokså stor arbeidsstyrke ved anlegget på grunn av utbygningen av Nore II, og de folk som kom da var helt fremmede. Det var flere hundre mann der, og likelødes hadde vi ved utbygningen av dammen ved Pålbu ca. 100 mann. Så hadde vi tyskerne's befestning av Tunhovd-dammen med adskillige folk, deriblandt nokså mange tyskere, og her nede var det vakter under tysk overkommando.

Forholdene blev i en liten bygd som Nore nokså gjennom-siktige, og det var vanskelig, på mange måter verre enn på andre steder her i bygda. Dertil kom at vi - særlig her oppe ved anlegget - hadde noen ytterliggående N.S.-folk. Etterforskningen har vist at de lå etter forskjellige folk i bygda, bl.a. lederen av utbyggingen, overingeniør Brook-Due. Likedan var chefen for selve kraftstasjonen, ingeniør Mathiesen, nokså meget utsatt, og også andre som hadde noe å si i bygda, deriblandt distrikts-lagen, og dessuten flere som hadde hatt fremstående stillinger her tidligere. Særlig gjaldt dette folk som hadde stått i Arbeiderpartiet, og hvis det var noen de trodde var kommunister var det jo helt galt. Slik var det selvfølgelig også på andre steder, men vanskeligere her fordi vi hadde så mange fremmede her.

Jeg tror at når det gikk såvidt bra som det gjorde så hadde ikke ordfører Bergstøl minst å si i den retning. Det blev holdt noe som de kalte stabamøter, det var visst folk innen N.S. som hadde en eller annen stilling i selve partiet, og det har vist sig nu etterpå at det kom frem mange ting der rettet mot personer innen bygda, men dette blev stoppet særlig av Bergstøl med støtte av enkelte andre som hørte N.S.-partiet til.

Hvad ordførerstillingen angår så tror jeg den almindelige opfatning her i Nore er at han var dyktig og gjorde et utmerket arbeide. Jeg vet ikke noen som har noe å utsette på ham, bortsett fra denne bevilgningen til Frontkjemperkontoret.

Jeg snakket ofte med Bergstøl, men jeg tror ikke vi snakket politikk en eneste gang. Han gjorde ingenting for å påvirke noen til å gå inn i N.S. - Noe spesielt kan jeg ikke komme på i farten, men jeg tenker papirene viser at han har fått stoppet forskjellige tiltak som vilde ha vært uheldige for bygda.

Forsv: Menner De at han har vært en god mann å ha for bygda i denne tiden?

Hvaale: Ja, det mener jeg, og det tror jeg er den almindelige opfatning.

Forsy: Tror De det hadde vært råd å finne noen som hadde vært bedre?

Hvaale: Det sier folk det ikke hadde vært. Det er iallfall min opfatning.

Forsy: Jeg forstår Dem slik at De mener at tiltalte ved å gå inn i N.S. og ta ordførerstillingen har kunnet holde ytterliggående nazifolk i sjakk og har kunnet gjøre bygda en tjeneste ved det?

Hvaale: Ja, både bygda og enkeltpersoner.

Forsy: Ja, vi har hørt om distriktaløge Bang og ingeniør Mathiesen -

Hvaale: Vi hadde noen arrestasjoner her oppe, arbeidsformann Sægen og baneformann Brønnhaugen, men dette var de nok kommet på sporet etter gjennom noen som sprakk under forhør, det kom ikke herfra. Så var det et par yngre karer i Tunhovd som hadde vært på jakt og dumpet rett på tyskerne, og tilslutt ingeniør Mathiesen. - Men vi hadde jo folk her som gjerne vilde komme til makten, og dette fikk Bergstøl stoppet. Det var f.eks. en sak vedrørende mig, det har vist sig etterpå, og likedan andre.

Forsy: Vi har lest noen papirer her vedrørende Dem. Han gikk inn for at De skulde fortsette.

Hvaale: Hadde vi ikke hatt folk som holdt igjen, så er jeg sikker på at det hadde vært megst verre her. Tross alt kom vi godt fra det. Ja, når man tenker på det etterpå er det rart det gikk så bra som det gjorde.

Forsy: Bang mente man måtte regne med ca. 50 arrestasjoner og 7-8 som aldri hadde kommet tilbake fra Tyskland.

Hvaale: Ja, det kan godt hende. Det var det som var det heldige at det ikke brast noe sted her. Hadde noen blitt innblandet kunde det ha dratt både det ene og det annet med sig.

Forsy: Bevilgningen til Frontkjemparkontoret, har De noe kjennskap til om Bergstøl fikk presset den ned?

Hvaale: Etter det inntrykk jeg har fått ser det ut til at Forslaget kom fra annet hold, og at han fikk nedsett beløpet mest mulig. Nå var forholdet det at bygda satt godt i det under krigen, og en sum på kr. 1.000.- var ikke meget i forhold til andre steder. Nore var regnet for å være en av de best stille kommuner. Dengang var det slik at de best situerte kommuner måtte skyte inn et beløp i et statsfond, og jeg vet at Bergstøl gjorde alt han kunde for å få pengene ut på andre måter for å hindre at de gikk inn i statsfondet.

Bergstøl: Jeg vet ikke om du husker et herredstyre møte, hvor jeg refererte en skrivelse fra en N.S.-medlem som var fornermet fordi jeg ikke hadde utnevnt vedkommende til medlem av ligningsnemnda, men bare som varasmann. Han nektet da i skrivelsen å ta

imot stillingen som varamann og sa bl.a.: "De vil av dette forstå, herr ordfører, at jeg kan ikke tjene Dem med å være opvartende lakei for Deres kjære jussinger".

Forsv: De husker det brevet?

Hvaale: Ja, jeg husker det.

Forsv: Vi har en liste her over kommunefunksjonærer ansatt under N.S.-styret. Ikke en eneste av disse var medlem av N.S., tvertimot var det flere som var med i hjemmefronten. De kan attestere en slik uttalelse?

Hvaale: Jeg fikk det inntrykk når jeg var tilstede i møtene og slike saker blev behandlet at det gjaldt ikke for Bergstøl først og fremst å få inn et partimedlem, men det gjaldt å få dyktige folk i stillingene. Vi hadde et tilfelle med formannen i fabrikktilsynet, det var en som tilhørte N.S., Paulsen, som det var på tale skulde opnevnes. På en eller annen måte fikk Bergstøl det til slik at den forrige fortsatte i stillingen, og Paulsen kom ikke med. Det var ikke bare i dette tilfelle, det gjaldt først og fremst å få dyktige folk inn i stillingene. Det inntrykk hadde jeg iallfall.

Bergstøl: Og du kjenner til at de som jeg har krysset for på listen var medlemmer av hjemmefronten?

Hvaale: Ja.

Bergstøl: Og det kan vel sies at endel av disse var temmelig aggressive?

Hvaale: Ja, det kan sies.

Vidnet blev edfestet.

4. vidne, ordfører Knut Eidsaen, Røddberg, 44 år, ikke beslektet med tiltalte.

Forsv: De har vært ordfører i Nore siden frigjøringen?

Eidsaen: Nei, siden 1946.

Forsv: De har ikke kjennskap til hvordan det var her? Jeg trodde det var Dem som overtok etter Bergstøl.

Eidsaen: Nei, det var Brugaard, men jeg var med i det midlertidige styre (interimsstyret?).

Forsv: Hvordan var papirene etter Bergstøl?

Eidsaen: De var bra.

Forsv: Har De noe kjennskap til hans virke under krigen?

Eidsaen: Ja, det må jeg kunne si. Jeg var hans nærmeste nabo og fulgte jo med endel. Mitt inntrykk var at Bergstøl var bra. Jeg hadde bare en eneste innvending, og det var at han var medlem av N.S.

Forsv: Det var jo også andre N.S.-folk her i Nore?

Bidsaen: Vi betraktet både Bergstøl og Loftsgård som to man kunde henvende sig til, i motsetning til to andre som var her på anlegget f.eks. En av disse var blitt en slags fører for fagorganisasjonen her oppe. Hans forhold kjente vi ganske godt, og vi var redd for at det kunde bli bråk her. Jeg fikk det oppdrag fra overingeniøren at jeg skulde snakke med Bergstøl og fortelle ham hvordan Langseth var, slik at Bergstøl kanskje kunde eliminere Langseths skadevirkninger.

Forsv: Har De ellers noe å fortelle?

Bidsaen: Jeg har kjent Bergstøl som en riktig bra mann, og etter mitt inntrykk var det en almindelig forundring over at han gikk inn i N.S. Angående hans forhold som ordfører må jeg si at han har vært utmerket.

Forsv: Når det først skulde være slik at det skulde være en N.S.-mann som ordfører, tror De det kunde være råd å få noen bedre?

Bidsaen: Nei, jeg kan ikke si at vi kunde få noen bedre.

Forsv: Han har varetatt bygdas interesser så godt det lot sig gjøre?

Bidsaen: Ja. Det var kanskje en eller annen ting som kunde vært gjort bedre etterpå.

Forsv: Litt etterpåklokskap?

Bidsaen: F.eks. tilskuddet til kommunenes fellesfond. Nore fikk et uforholdsmessig stort tilskudd, men vi vet jo at dette ikke skjedde med Bergstøls gode vilje. Det kunde selvfølgelig hendt hvem som helst. Det skal jo alltid litt tid til å sette sig inn i kommunens smutthuller.

Bergstøl: Vi fikk et stort bidrag til kommunenes fellesfond første gangen, men da jeg så hvordan vi kunde undgå det, fikk vi uforholdsmessig lite. Men så blev det et ramaskrik fra de andre kommunene at vi slapp så altfor billig.

Forsv: Var det fylkesmannen som hadde med dette å gjøre?

Bergstøl: Det var departementet.

Vidnet blev edfestet.

5. vidne, Olaf Frogner, 45 år, forhenv. lensmann i Rollag, tidl. medlem av N.S., ikke beslektet med tiltalte.

Forsv: Har De noe kjennskap til Bergstøls virke her under krigen?

Frogner: Ja, jeg var da sammen med ham endel.

Forsv: Kan De fortelle noe om hvordan han var?

Frogner: Jeg har alltid synes at Bergstøl er en meget grei og rettskaffen mann i alle måter, som forsøker å gjøre alle folk rett og skjell.

Forsv: Har De noe kjennskap til om han holdt ytterliggende nazielementer i sjakk?

Frogner: Ja, det var spesielt en mann han nevnte her oppe, en som het Langaeth, som han visstnok var litt bange for kunde finne på å gjøre et eller annet. Han syntes han var svært aggressiv, nærmest farlig. Det sa han mange ganger.

Forsv: Så Bergstøl hadde noe å stri med der?

Frogner: Ja, det hadde han uten tvil.

Forsv: Langaeth fikk 14 år i lagmannsrett. Han var jo med i den første Eggedal-sak. Så det var rivninger mellom disse to?

Frogner: Ja, jeg forste det slik.

Forsv: Vet De ellers noe om hvad tiltalte gjorde?

Frogner: Nei, jeg har ikke så nøie kjennskap til hans arbeide her i Nore.

Bergstøl: Husker du under et fylkesting - jeg tror det var i 1943 - at vi bodde sammen og snakket om litt av hvert. Du nevnte da et par ting i Rollag som du hadde kjennskap til og som du i all fortrolighet fortalte mig om, men vi var begge enige om at dette må vi for all del ikke la slippe ut, for det er veldig farlig for vedkommende. Det ene var Trihyrne-tilfellet og det andre gjaldt troppen på Rustfjella.

Frogner: Ja, jeg husker det. Det var våren 1944. Jeg fikk kjennskap til det ene tilfelle i 1943, og vi var ikke sammen før våren 1944 i fylkestinget. Men det er riktig det som Bergstøl sier.

Bergstøl: Vi var enige om at dette må vi frem for alt ikke la slippe ut, særlig dette på Veggeli-fjella.

Forsv: De kan kanskje bekrefte riktigheten av det.

Frogner: Ja, det er helt riktig.

6. vidne, Ola Knutsen Frogner, gårdbruker, 70 år, Sandnes i Nore, ikke beslektet med tiltalte.

Forsv: De har vært herredskasserer her i bygda. I hvor mange år?

Frogner: I 11 år.

Forsv: Var De med i kommunestyret før krigen?

Frogner: Ja.

Forsv: Er De med nu?

Frogner: Nei.

Forsv: De skulde kjenne bygda godt?

Frogner: Ja.

Forsv: Kom De mye i kontakt med Bergstøl?

Frogner: Nei, ikke noe større.

Forsv: Har De noen rede på hvordan Bergstøl var.

Frogner: Ja, jeg leste jo referatene og syntes han ledet kommunen svært godt. Jeg hørte aldri på møtene.

Forsv: De kjenner kanskje litt til hvad folk mente om ham?

Frogner: Jeg hørte ikke annet enn at de syntes han var bra.

Forsv: Tror De kommunen kunde få en bedre mann enn Bergstøl?

Frogner: Nei. Jeg tror ikke vi har hatt bedre ordfører og jeg tror ikke vi kan få noen bedre heller.

Forsv: Vet De hvordan han var som N.S.-mann? Vet De om han holdt de ytterliggående i sjakk?

Frogner: Det har jeg ikke noe kjennskap til.

7. vidne, skogarbeider Halvor O. Kravik, 34 år, ikke beslektet med tiltalte.

Forsv: Har De kjent tiltalte lenge?

Kravik: Ja, helt fra han kom til Norge.

Forsv: Har De noe kjennskap til hans forhold under krigen som ordfører i bygda?

Kravik: Jeg kan ikke si at jeg har så bra kjennskap til det, men det er flere som har uttalt efter krigen at han kunde ikke bedre gjøre det. som ordfører.

Forsv: De har ikke noe kjennskap til disse bevilgningene?

Kravik: Nei.

Forsv: Har De noe kjennskap til hvordan eiendommen er?

Kravik: Den er tungbrukt. For det første er jorden svært opdelt, et stykke her og et der, og så er det ekstra steinfylt mark, så det er en dyr gård å drive.

Forsv: Og husene?

Kravik: De er gamle og tungvinte.

Forsy: Hvordan er det med skogen?

Kravik: Den er uthugget. Det er lite og ingenting å finne der nu.

Forsy: Hvordan har stellet vært der på gården? Han har jo 7 barn Bergstøl.

Kravik: Stellet har vært månsterverdigg.

Forsy: Har barna vært flinke?

Kravik: Særlig flinke. Det er ikke en gård i Norge hvor unggene har gjort så meget som der.

Forsy: Kan De nevne spesielle ting?

Kravik: Døtrene - spesielt en av dem - hugger og kjører ved, et par av døtrene pløier. Ungene har måttet arbeide fra de var ganske små. Jeg så fru Bergstøl stå i silokummen engang, det har jeg ikke sett noen annen har gjort her i Norge.

Forsy: Når Bergstøl har lagt sig op litt, så skulde det altså skyldes barnas arbeide?

Kravik: Ja, det som unggene har gjort vilde han ellers hatt utlegg på, det er sikkert.

Bergstøl: Her er en mann som kjenner til forholdene på gården min, og jeg vil samtidig gjerne nevne litt om den innsats barna mine har gjort for å reise den vesle formuen jeg har. En av døtrene mine kjørte både tømmer og ved en hel vinter som full kar for at vi skulde slippe å leie. De 5 eldste er jenter, så er det 2 gutter tilslutt. De har ikke fått en Öre i lønn, for vi skulde prøve å komme ut av den forferdelige gjelden. Jeg manglet karfolk-hjelp, men døtrene mine var med i skogen en höst og la sammen 100 fan. ved og brukte oksa som karer hele tiden. Vi måtte bygge vei for å få frem veden, og det var de også med på. De har plöid, kjört ut gjödsel og harvet, vi har ikke leid noen. Barna mine har en så betydelig andel i det vesle vi har opspart i disse årene, og det er så forferdelig vondt å tenke på at denne saken rammer dem ökonomisk. Det rammer dem mere enn det rammer mig.

Forsy: De kan bekrefte dette?

Kravik: Ja, det bekrefter jeg.

Vidnet blev edfestet.

Bergøy: Knut Kittilsland, som blev ansatt som ligningssekretær under krigen, har avgitt en uttalelse som jeg gjerne vil dokumentere:

"Knut Kittilsland, f. 16/5 1910, bopæl Kittilsland, gjort kjent med saken, kjenner vitneansvaret, forklarer:

I april 1942 blev jeg konstituert som ligningssekretær i Nore. Jeg henvendte meg straks til ordfører Tore Bergstøl med forespørsel om det ville bli gjort krav på at jeg skulle melde meg inn i N.S. hvis jeg overtok stillingen. I det tilfelle aktet jeg nemlig ikke å overta stillingen. Herr Bergstøl svarte da at det fra hans side ikke vilde bli gjort noe sådant krav og han trodde heller ikke at det fra noen overordnet ville bli stilt sådant krav. Jeg overtok da stillingen og det har aldri fra Bergstøls side vært gjort noe krav på at jeg skulle eller måtte gå inn i N.S.

I den tid jeg har hatt forbindelse med Bergstøl, har han aldri nevnt politikk for mig."

I samme forbindelse vil jeg gjerne dokumentere 2 andre vidneforklaringer:

"Kristian Hagan, 63 år gl., kjent med saken, kjenner vitneansvaret, uttaler:

Jeg har ikke vært medlem av N.S. eller noen organisasjon tilsluttet partiet, men ble tatt til medlem av herredstinget i den tid Bergstøl fungerte som ordfører. Jeg har alltid hatt det bestemte inntrykk at han har hatt kommunens ve og vel for Sic. Han tok alltid saklige hensyn. Gjaldt det ansettelse av stillinger innen kommunen tok han alltid hensyn til dyktighet, uansett politisk innstilling. Jeg har alltid vært medlem av arbeiderpartiet, og Bergstøl forsøkte aldri å påvirke meg politisk."

"Overingeniør Brock Due ved Nore Kraftanlegg, gjort kjent med saken, kjenner vitneansvaret, uttaler:

I alle de saker hvor anlegget og kommunen har hatt forbindelser, har ordfører Bergstøl aldri latt sin politiske innstilling influere. Det har alltid kun vært saklige hensyn som har vært avgjørende. Det hendte endog at anlegget fikk saklig støtte av ordføreren mot hans egne partifeller."

Prosedyren.

Aktor: Ærede rett!

Det er 2 spørsmål som vil bli forelagt retten: For det første hvorvidt og i hvilken utstrekning tiltalte må kjennes skyldig til straff, og for det annet hvor stor straff tiltalte eventuelt skal idømmes for de handlinger han måtte bli kjent skyldig i.

Hvad skyldspørsmålet angår så blir det da for det første å ta standpunkt til om tiltalebeslutningen er riktig i sin beskrivelse av de faktiske forhold, og for det annet om straffeloven eller landssvikloven rammer disse forhold, med andre ord om handlingene er objektivt straffbare og for det tredje om de subjektive betingelser for straff foreligger.

Jeg skal ikke ofre mange ord på skyldspørsmålet. Faktum er såvidt jeg forstår helt på det rene. Vi har jo hørt tiltaltes egen forklaring, og den bekrefter i alt vesentlig tiltalebeslutningen slik som den beskriver de straffbare forhold: Det gjelder medlemskap, betalende kontingent, medvirking i lagstabsmøter og at han har skrevet disse 2 propaganda-artiklene. Ennvidere at han fungerte som personalleder og tok mot opnevning som opplæringsleder, at han har stått som støttende medlem av Germanske SS Norge, og endelig til syvende og sist disse 2 kommunale bevilgninger og den private bevilgning.

Den objektive straffbarhet skulde det ikke være noen som helst tvil om, og jeg skal heller ikke si noe mere om det. Det samme må såvidt jeg forstår gjelde de subjektive betingelser for straff. Etter tiltaltes forklaring sitter iallfall jeg - og jeg tror også retten - igjen med det inntrykk at de subjektive betingelser for straff etter Straffelovens § 86 må sies å foreligge her. Tiltalte må ha forstått at Norge og Tyskland var i krig, og at Kongen og regjeringen fortsatt førte kampen utenfor landets grenser. Dernest må han ha forstått at N.S. på forskjellig vis støttet tyskerne i striden, og at tiltalte ved sin virksomhet - medlemskap, tillitshverv o.s.v. - direkte eller indirekte har ydet sin støtte til fienden. Mer vil jeg ikke si om skyldspørsmålet. Jeg vil konsentrere oppmerksomheten om straffeutmålingen, idet jeg mener at skyldspørsmålet skulde være greit.

Statsadvokaten har innstillet på en påstand om frihets-
tap eller tvangsarbeide i 1½ år. Når retten skal ta standpunkt
til straffeutmålingen, så har man først og fremst å holde sig
til det som man måtte finne bevist i faktisk henseende, i det
hele tatt hvilke handlinger blir tiltalte kjent skyldig til
straff for. På dette punkt gir jo tiltalebeslutningen uttrykk
for det nødvendige forsåvidt.

I tilknytning til de straffbare forhold vil det jo da
komme til skjerpene og formildende omstendigheter som trekker
i hver sin retning. I skjerpene retning må retten etter mitt
skjønn legge vekt på at tiltalte var en ansett mann i bygda,
han er og var lærer ved fylkesskolen, og han har hatt forskjel-
lige tillitsverv i flere organisasjoner før krigen. Han var
med andre ord en mere fremtredende mann i bygda. Det var
naturlig at folk flest i distriktet så op til en slik mann,
akkurat som tiltalte så op til fylkesmann Hundesid. Det er
klart at det har en ikke liten betydning for befolkningens
holdning hvorledes de mere fremtredende menn i bygda optrer,
og det er en ting som Høyesterett gjentagne ganger har frem-
holdt som en straff-skjerpene omstendighet at mere fremtredende
personligheter har meldt sig inn i N.S. Det regnes som en
skjerpene omstendighet. Det kom til uttrykk i Stephanson-
dommen, og det er stadig vekk kommet til uttrykk i senere retts-
praksis, uten at jeg behøver å plukke frem en hel del dommer
som bevis for det. Jeg antar at det allerede er retten bekjent.

I formildende retning skulde det heller ikke være nød-
vendig for mig å si stort. Vi har jo hørt tiltaltes forklaring
og først og fremst vidneforklaringene, og da sitter vi vel alle
igjen med et inntrykk av at man ikke har med noen forbryter å
gjøre, men med en mann som ut fra gode og aktverdige subjektive
forutsetninger har tatt feil, hans dømmekraft har sviktet.
Jeg har ikke noen gang trodd at Bergstøl meldte sig inn i N.S.
og tok på sig ordførerstillingen og det som fulgte med den
for å ha noen personlig vinning av det. Han har utvilsomt tatt
på sig dette ut fra ideelle grunner. Vidneprovens gir jo sam-
stemmig uttrykk for at Bergstøl i hele sitt virke under okkupa-
sjonstiden har gjort alt som kunde gjøres i den stilling han
var i, alt som kunde gjøres for å dempe på gemyttene, for å
jænke det hele til så godt som mulig. Mangan gang hendte det

at han kom i konflikt med sine mere aggressive partifelle, og mangen situasjon ordnet han op på en slik måte at det blev til gagn for nasjonalsinnede patrioter og for bygda i det hele tatt. Det bør selvsagt komme tiltalte til gode, og jeg vil håpe at retten forstår å legge tilstrekkelig vekt på det.

Det som imidlertid er det viktigste for straffeutmålingen er de konkrete handlinger som tiltalte i tilfelle vil bli kjent skyldig i, men jeg mener at det vil være riktig av retten å ofre tiltaltes positive og gode virksomhet en tilstrekkelig plass i domspremissene i rettens betraktninger over straffeutmålingen, for ved eventuell anke vil jo ankeinstansen først og fremst ha dommen og premissene å holde sig til, og det er jo om å gjøre at tiltalte ikke blir overført noen urett.

Straffeutmålingen bør vel prinsipielt være så individuell som mulig. Den bør avpasses efter omstendighetene i hvert enkelt tilfelle, idet man legger tilbørlig vekt på de generalpreventive hensyn. I landsvikoppgjøret er det én ting som stadig går igjen i Høyesteretts praksis, nemlig at man ikke kan legge for stor vekt på formildende omstendigheter i det enkelte tilfelle, at tiltalte står og faller med sine gjerninger. Imidlertid, når man ser den enkelte sak som et ledd i et nasjonalt generaloppgjør, så må man også legge stor vekt på de generalpreventive hensyn, dette at det ikke bare for tiltalte skal statuere et eksempel, men at det også for nasjonen i sin helhet skal statuere et sanelt eksempel til skrekk og advarsel for fremtiden.

Vi står med andre ord ikke så fritt i straffeutmålingen som vi kanskje i enkelte tilfelle kunde ønske at vi gjorde, og som vi kanskje kunde ønske at vi kunde stå i dette tilfelle. Det er så rart med det. Den som sitter i retten og får anledning til å gjøre sig op en personlig mening om en tiltaltes virksomhet, vil jo få et langt bedre grunnlag for en rettfærdig bedømmelse enn folk som ikke har hørt hvad som er kommet frem for og imot. Ved straffeutmålingen må man imidlertid holde sig til visse generelle regler. Der har vi jo først og fremst Høyesteretts praksis å holde oss til, og da får vi forsøke å finne dommer som er noenlunde analoge med den sak vi har, og som da må kunne gi veiledning for hvor stor straff man skal utmåle i dette tilfelle i den utstrækning retten finner tiltalte skyldig til straff.

Hvad ordførervirksomheten og bevilgningene angår vil jeg henvisse til riksadvokatens meddelelsesblad nr. 24, s. 10. I det tilfelle forelå det tiltale mot en mann som meldte sig inn i N.S. våren 1941 og oprettholdt medlemskapet for resten av okkupasjonstiden. Det var et rent passivt medlemskap, med tillegg av et ubetydelig tillitshverv i form av gruppeleder. Det var vel det laveste tillitshverv man overhodet kunde ha i N.S. Gruppeleder var visstnok i likhet med roteleder som man kaller det nu i det militære, rotafører eller noe slikt. Det var folk som innen lagsområdet fikk sig tildelt et underområde, hvor de kunde representere og vareta partiets interesser. Denne mann, som altså hadde et medlemskap med et tillitshverv i form av gruppeleder, var også ordfører i okkupasjonstiden, fra senhøsten 1941 og resten av tiden. Denne ordfører hadde ikke foretatt en eneste ulovlig bevilgning. Han fikk av Høiesterrett 6 mndr. fengsel, ubetinget, for medlemskap og gruppeførerhvervet. Høiesterrett sier at den legger særlig vekt på herredsrettens uttalelse om at domfelte ikke på noen måte har optrådt utfordrende eller øvet noe press for å bevege andre til å gå inn i N.S., og på den attest som herredsretten gir ham for som ordfører å ha skjøttet kommunens affærer godt, uten vedtak om ulovlige bevilgninger. I det tilfelle foreligger det altså medlemskap med tillitshverv og med ordførervirke i tillegg, et helt saklig ordførervirke, en mann som har tatt saklige hensyn i sine kommunale gjøremål og som overfor anderledes tenkende mennesker ikke på noen måte har optrådt utfordrende eller øvet press. Selv et såpass lite straffbart forhold fant Høiesterrett enstemmig å burde belønne med 6 mndr. Det er klart at en slik dom i stor utstrekning må være bindende for analoge saker når det ikke foreligger vesentlige omstendigheter i skjerpene eller formildende retning i tillegg til de premisser som Høiesterrett har lagt til grunn for sin straffeutmåling.

Vi har en dom i nr. 28, s. 179, som gjelder passivt medlemskap i N.S. fra 17/8 1940 for resten av okkupasjonstiden og dessuten støtte av ulovlige bevilgninger. Det gjaldt altså ikke en ordfører, men et herredstingsmedlem. Dette passive medlemskap og støtten av de ulovlige bevilgninger belønnet Høiesterrett med fengsel i 90 dager.

Der har vi altså 2 dommer som kan gi adskillig veiledning. Den første dommen vil jo i denne sak vel være av den største betydning. I tillegg til det Høiesterrett bygger på i den første

dommen kommer jo i den foreliggende sak at tiltalte har skrevet de 2 propaganda-artikler, har hatt disse 2 tillitshverv - bagatellmessige kanskje, men dog tillitshverv - at han har vært støttende medlem av Germanske SS Norge, og de 3 ulovlige bevilgninger. Det er jo straffbare forhold som må føre til en vesentlig strengere reaksjon enn den Høiesterett kom til i den første dommen for medlemskap og gruppeleder, 6 mndr. Når man i tillegg regner de ting som kommer til uttrykk i tiltalsbeslutningen mot Bergstøl, har man straks et holdpunkt for straffutmålingen. Tvangsarbeide i 1½ år synes vel noe meget.

Jeg har ikke forhånden dommene over Tandberg, Svju og Pytte, men såvidt jeg husker fikk disse 1 år hver for noenlunde likeartede forhold. Det forelå i alle disse 3 saker medlemskap og mindre bevilgninger, men forøvrig saklig ordførervirksomhet.

Det får jo bli rettens sak å komme til en rettferdig straffutmåling under tilbørlig hensyntagen til de formildende omstendigheter og de opplysninger fra mig som er kommet frem i denne sak, samt under hensyntagen til Høiesteretts praksis. Det jeg kan si som min personlige mening er at 6 mndr., som Høiesterett kom til i den første dommen, må være vesentlig for mildt i denne sak, men på den annen side synes jeg nok at statsadvokatens innstilling på 1½ år er en noe for streng reaksjon. Retten har her et spillerum på et helt år, fra 6 til 18 mndr., og man får prøve å fastsette straffen innen denne ramme på en rettferdig måte.

Det var frihetsstraffen. Rettighetstap etter landsviks lovens § 10 nr. 1 og 2 må jo være en selvfølge, men jeg snakket med statsadvokaten igår og gjorde oppmerksom på rettighetstap etter nr. 3. Han fremholdt at dette skyldtes en uteglemmelse eller lapsus og bad mig ta det med i påstanden. Det er jo også helt selvfølgelig etter Høiesteretts praksis at når det foreligger et medlemskap med andre straffbare forhold i tillegg, så skal den offentlige stilling som vedkommende eventuelt innehar fradømmes. Tiltalte må fremdeles antas å ha sin stilling som lærer ved fylkeskolen i Røllag.

Angående tap av lærerstilling kan jeg vise til nr. 24, s. 21, hvor en mann blev idømt 8 mndr. fengsel. Han var skolebestyrer, hadde vært medlem av N.S. og hadde hatt som ordfører bevilget til Den norske Legion. Ja, det er sant, denne dommen er vel kanskje like viktig som den første. Der forelå medlemskap

fra 11/11 1940 og resten av tiden, og det forelå bevilgning i 1942 på kr. 200.- til Den norske Legion og i 1943 på kr. 250.- til Frontkjemperkontoret. Det var de straffbare forhold. Han blev altså idømt 8 mndr. fengsel og rettighetstap, derunder stillingsfortapelse. Den straffbare virksomhet i denne høies rettsak var også, såvidt jeg kan forstå, endel mindre enn den straffbare virksomhet tiltalebeslutningen i den foreliggende sak gir uttrykk for, og den resulterte i 8 mndr., så det må ve da danne et absolutt minimum for straffutmålingen idag. Noe over det bør straffen bli etter Høiesteretts praksis.

Jeg skal si noen ord om denne dom på 8 mndr. Der sier herredsretten at vedkommende var ordfører i Brønnøysund og hevder i formildende retning at han har vært passivt medlem, har ikke drevet propaganda for N.S., ikke forsøkt å påvirke lærerne, ikke båret uniform eller emblemer, innlagt sig for tjenester særlig ved utbyggingen av kraftverket i Langefjord. Det foreligger altså passivt medlemskap, 2 ulovlige bevilgninger ellers saklig ordførervirksomhet - 8 mndr.

Men det var stillingsfortapelse vi skulde snakke om. Der sier Høiesterett: "Med hensyn til rettighetstap finner jeg det utvilsomt at tiltalte må fradømmes sin stilling ved Brønnøysund folkeskole. Jeg har vært i meget sterk tvil om han ikke også må fradømmes adgangen til å opnå stilling i kommunens tjeneste," o.s.v. Der var samlet inn over 100 underskrifter på en uttalelse om at underskriverne hadde den fulle tillit til tiltalte. Allikevel sier førstvoterende med tilslutning av de øvrige: "Jeg finner det utvilsomt at tiltalte må fradømmes stillingen." Og like utvilsomt tror jeg nok man må si at det er i den foreliggende sak.

Så har statsadvokaten også innstillet på en erstatning begrenset opad til kr. 10.000.-. Der bør vel kanskje retten spørre tiltalte litt nærmere angående fellelse, hustruens medlemskap, hvem som har bragt inn midlene o.s.v. Det kan ha sin betydning, for det kan medføre at tiltalte slipper ethvert erstatningsansvar, men i høiden kan få en bot. Den dommen på 6 mndr. som jeg nevnte - den første dommen - gjelder også en bot på kr. 2.000.- etter en formue på kr. 15.000.-. Tiltaltes barn var vokene.

Statsadvokaten har altså påstått kr. 10.000.- med fradrag av bot, slik at det samlede økonomiske ansvar skal utgjøre kr. 10.000.-. Man kan vel kanskje gå ut fra at det må være

forsvarlig å legge registreringsoppgaven til grunn, og at man for å komme frem til netto-formuen trekker fra ytterligere gjeld på kr. 20.000.-. Det er vel strengt tatt ikke korrekt, idet det er formuesstillingen ved hovedforhandlingen som skal legges til grunn, men man får jo prøve å komme til en tilnærmet riktig netto-formue, og da kan man vel gå ut fra registreringen. Skal man da gå ut fra en netto-formue i fellesbo på noe over kr. 20.000 så synes jeg at kr. 10.000.- er mye. -

Efter min mening måtte det kunne greie sig med bot. Hvor stor bot vil jeg overlate til retten, men min påstand vil bli på kr. 3.000.-, erstatning kr. 7.000.-.

Frihetsstraffen bør efter min mening ligge mellem 8 mndr og 1½ år. Jeg skulde anta at 1 år efter rettspraksis i Høiester og efter tilsvarende dommer her i distriktet vil gi et såvidt mulig rettfærdig og riktig resultat, men det er altså min egen opfatning. Tiltalte har siddet i varetekt i 10 dager, som da vil komme til fradrag.

Min påstand blir altså:

Tiltalte kjennes skyldig efter tiltalebeslutningen, idømmes en frihetsstraff av tvangsarbeide i 1½ år, samt bot kr. 3.000.- og tap av de i Landssviklovens § 10 nr. 1 og 2 nevnte rettigheter i 10 år, rettigheten efter nr. 3 for alltid.

Til fordel for Erstatningsdirektoratet idømmes tiltalte en erstatning stor kr. 7.000.- med 4 % renter fra domsavsigelsen